

**Comité voor de rechten van personen met
een handicap
Tweede en derde periodieke rapport van
België**

**Parallel rapport
van het NMRI
en 33.2 VRPH**

U N I A

Contactpersonen:

Unia:

Carole Van Basselaere (FR): carole.vanbasselaere@unia.be

Gert Backx (NL): gert.backx@unia.be

Myria:

Déborah Weinberg (FR): deborah.weinberg@myria.be

Koningsstraat 138 - 1000 Brussel

T +32 (0)2 212 30 00

www.unia.be

**Parallelrapport over het tweede en derde
periodieke rapport van België**

2021

Inhoudsopgave

1	Inleiding	1
2	Methodologie	1
3	Uitvoering van het VN-Verdrag	2
A.	<i>Doelstelling en algemene verplichtingen (art. 1 tot 4)</i>	2
	Antwoord op punt 1: Werk maken van een conform wettelijk kader	2
	Antwoord op punt 2: Plannen en strategieën	2
	Antwoord op punt 3 en 4: Participatie en overleg	3
B.	<i>Specifieke rechten (art. 5 tot 30)</i>	4
	Antwoord op punt 5: Gelijkheid en non-discriminatie	4
	Antwoord op punt 6: Vrouwen met een handicap	5
	Antwoord op punt 7: Kinderen met een handicap	5
	Antwoord op punt 8: Bevordering van bewustwording	6
	Antwoord op punt 9: Toegankelijkheid	7
	Antwoord op punt 10: Risicovolle situaties en humanitaire noodsituaties	8
	Antwoord op punt 11: Gelijkheid voor de wet	11
	Antwoord op punt 12: Toegang tot de rechter	12
	Antwoord op punt 13 en 14: Vrijheid en veiligheid van de persoon	12
	Antwoord op punt 15: Vrijwaring van foltering en andere wrede, onmenselijke of vernederende behandeling of bestraffing	13
	Antwoord op punt 16: Vrijwaring van uitbuiting, geweld en misbruik	14
	Antwoord op punt 17: Bescherming van de persoonlijke integriteit	14
	Antwoord op punt 18: Zelfstandig wonen en deel uitmaken van de maatschappij	14
	Antwoord op punt 19: Persoonlijke mobiliteit	16
	Antwoord op punt 20: Vrijheid van mening en meningsuiting en toegang tot informatie	16
	Antwoord op punt 21: Eerbiediging van de woning en het gezinsleven	17
	Antwoord op punt 22: Onderwijs	18
	Antwoord op punt 23: Gezondheid	20
	Antwoord op punt 24: Integratie en participatie	21
	Antwoord op punt 25: Werk en werkgelegenheid	21
	Antwoord op punt 26: Behoorlijke levensstandaard en sociale bescherming	23
	Antwoord op punt 27: Participatie in het politieke en openbare leven	24
	Antwoord op punt 28: Deelname aan het culturele leven, recreatie, vrijetijdsbesteding en sport	24
C.	<i>Specifieke verplichtingen (artikel 31 tot 33)</i>	24
	Antwoord op punt 29: Statistieken en het verzamelen van gegevens	24
	Antwoord op punt 31: Nationale tenuitvoerlegging en toezicht	25
4	Eindnoten	27

1 Inleiding

1. **Unia** is een onafhankelijke openbare instelling die discriminatie bestrijdt en gelijke kansen bevordert. Onze onafhankelijkheid en onze inzet voor mensenrechten worden erkend door de Global Alliance of National Human Rights Institutions (B-status). We hebben interfederale bevoegdheid, wat betekent dat we in België zowel op federaal niveau als op het niveau van de Gemeenschappen en Gewesten actief zijn. Unia verleent hulp aan slachtoffers van discriminatie op grond van de criteria die worden beschermd door de antidiscriminatiewetten, die de Europese richtlijnen 2000/43 en 2000/78 omzetten. Unia is sinds 2011 in België de onafhankelijke instantie die instaat voor het bevorderen, beschermen en opvolgen van de toepassing van het Verdrag van de Verenigde Naties inzake de Rechten van Personen met een Handicap.
2. Zoals vastgelegd in het samenwerkingsprotocol tussen Unia en Myria¹, heeft het Federaal Migratiecentrum meegewerkt aan het opstellen van de delen van dit rapport die tot zijn bevoegdheidsdomein horen. Waar het gaat om een bijdrage van Myria wordt dat in de eindnoten vermeld.

2 Methodologie

3. Onze bijdrage is op verschillende informatiebronnen gebaseerd: de meldingen van individuele personen of verenigingen die Unia ontvangt; de resultaten van monitoring- en adviesopdrachten van Unia; onze medewerking aan verschillende werkgroepen, commissies en adviesraden; rapporten van betrokken instanties en organisaties; rapporten en aanbevelingen van middenveldorganisaties; de resultaten van de **bevraging van personen met een handicap**² (1144 personen), die Unia in 2019-2020 over hun rechten verrichtte en de resultaten van een aanvullende bevraging tijdens de gezondheids crisis³ in 2020.
4. De structuur van onze bijdrage volgt de lijst met punten die het Comité opstelde met het oog op de indiening van het tweede en derde periodiek rapport van België. We hebben rekening gehouden met de antwoorden die de Belgische staat in zijn rapport heeft gegeven, om herhaling te voorkomen. Deze bijdrage is bedoeld om dat rapport aan te vullen en, waar nodig, te nuanceren. We formuleren ook een reeks aanbevelingen. We hopen dat deze bijdrage een bron van nuttige informatie voor het Comité is en dat de hierna geformuleerde aanbevelingen tijdens de zitting worden aangekaart.
5. Omdat we slechts over een beperkt aantal pagina's beschikken, kunnen we niet ingaan op een aantal recent doorgevoerde of door te voeren wetteksten en beleidsmaatregelen die tegemoet komen aan bepaalde verzuchtingen van personen met een handicap, hun organisaties of Unia. We laten het over aan de respectievelijke overheden om die aan het Comité voor te stellen.
6. In dit rapport wordt de mannelijke vorm als genderneutrale vorm gebruikt die zowel naar vrouwen als mannen verwijst.

3 Uitvoering van het VN-Verdrag

A. Doelstelling en algemene verplichtingen (art. 1 tot 4)

Antwoord op punt 1: Werk maken van een conform wettelijk kader

7. In 2021 werd artikel 22ter toegevoegd aan de Grondwet. Dat luidt als volgt: "Iedere persoon met een handicap heeft recht op volledige inclusie in de samenleving, met inbegrip van het recht op redelijke aanpassingen. De wet, het decreet of de in artikel 134 bedoelde regel waarborgen de bescherming van dat recht. "
8. De wetgeving van de verschillende Belgische overheden is echter nog steeds niet in overeenstemming met het VN-Verdrag. Heel wat wetteksten zijn niet conform en werden niet aangepast of herroepen. Dit is bijvoorbeeld het geval met de wet betreffende de bescherming van de persoon van de geesteszieke en de wet op de handelingsbekwaamheid.
9. Zelfs een aantal relatief recente wetteksten die zich beroepen op de beginselen van het VN-Verdrag, zijn niet conform. Enkele voorbeelden: het decreet dat toeziet op het doorvoeren van redelijke aanpassingen voor leerlingen van de Franse Gemeenschap, geldt niet voor leerlingen van het buitengewoon onderwijs en leerlingen die de leerdoelen niet halen⁴; het recht op redelijke aanpassingen komt niet voor in de wet over de re-integratie van langdurig zieke werknemers.

Aanbeveling 1: De wetgever en het Grondwettelijk Hof moeten bij hun dagelijkse werkzaamheden rekening houden met de beginselen van het VN-Verdrag en met artikel 22ter van de Grondwet.

Aanbeveling 2: Houd bij alle beleidsmaatregelen rekening met personen met een handicap om een verschil in behandeling tussen mensen met en zonder handicap te voorkomen. Onderwerp elke maatregel voor doorvoering aan een 'handistreaming'-toets om de impact ervan op personen met een handicap te beoordelen.

Antwoord op punt 2: Plannen en strategieën

10. Tijdens de vorige legislatuur (2014-2019) werd **geen enkele interministeriële conferentie** over personen met een handicap georganiseerd en kon geen enkel besproken en gecoördineerd plan over de uitvoering van het VN-Verdrag worden goedgekeurd en doorgevoerd. Dit is echter absoluut noodzakelijk, aangezien België een federale staat is. Het federaal actieplan Handistreaming dat in 2014 aan het Comité werd voorgesteld, heeft enkel geleid tot een projectoproep van de bevoegde ministers. Er volgden geen concrete acties of communicatie.
11. De huidige federale regering keurde in de zomer van 2021 een **federaal actieplan Handicap** goed, waaraan Unia en de Hoge Raad voor Personen met een Handicap meewerkten. Er werd ook een opvolgingsplan vastgelegd. Er zijn plannen voor een interfederaal plan en voor een interministeriële conferentie.

Aanbeveling 3: Organiseer een interministeriële conferentie Handicap om het beleid van alle overheden te coördineren.

Aanbeveling 4: Betrek alle overheden die zich geëngageerd hebben, zorg voor voldoende middelen voor de coördinatie en de opvolging en betrek de Hoge Raad voor Personen met een Handicap en Unia erbij, zodat het federaal plan Handicap 2021-2024 concrete resultaten oplevert.

Antwoord op punt 3 en 4: Participatie en overleg

12. Hoewel er verschillende raden bestaan, worden personen met een handicap **niet vaak** en ook **niet systematisch door overheden geraadpleegd**, wat een negatieve impact heeft op al hun rechten. Dit bleek duidelijk tijdens de gezondheids crisis (zie antwoord op punt 11).
13. De **Vlaamse overheid** is onlangs een procedure gestart om een Vlaamse adviesraad op te richten. Die moet adviezen en aanbevelingen formuleren. Het plan moet de komende jaren vaste vorm krijgen.
14. In **Wallonië** heeft momenteel enkel het AVIQ (gewestelijk agentschap voor personen met een handicap) adviserende bevoegdheden (regionaal agentschap bevoegd voor handicap). Voor personen met een handicap en iedereen die met deze materie begaan is, is die adviserende functie duidelijk noch toegankelijk. Er is geen informatie over terug te vinden. Het Waals regeerakkoord 2019-2024 voorziet in de oprichting van een overlegorgaan voor alle gewestelijke aangelegenheden, maar dit is nog steeds niet gebeurd.
15. In **Brussel** leidt het institutionele landschap ertoe dat meerdere administraties bevoegd zijn voor aangelegenheden die gelinkt zijn aan handicap. De Brusselse Raad voor personen met een handicap biedt handstreaming aan. Unia betreurt dat de overheden er amper een beroep op doen en dat de Raad over onvoldoende personele middelen beschikt om efficiënt te kunnen functioneren.
16. De **Duitstalige Gemeenschap** startte een procedure op om een adviesorgaan op te richten, maar op dit moment is het er nog niet.
17. De **Franse Gemeenschap** heeft geen adviesorgaan. Ze beloofde in het najaar van 2021 om hier snel werk van te maken. De onderwijscommissies waarnaar het landenrapport verwijst, zijn geen adviesorganen: ze worden tijdens het wetgevingsproces niet geraadpleegd en organisaties van personen met een handicap zijn er niet in vertegenwoordigd. De ouderverenigingen die erin zetelen, zijn geen organisaties die personen met een handicap vertegenwoordigen.

Aanbeveling 5: Zorg ervoor dat alle maatregelen die een impact hebben op personen met een handicap, in overleg met hen worden genomen via de organisaties die hen vertegenwoordigen en via de federale, gewestelijke, gemeenschappelijke en gemeentelijke adviesraden.

Aanbeveling 6: Garandeer de participatie en raadpleging van personen met een handicap door adviesraden op te richten en te ondersteunen die personen met een handicap vertegenwoordigen. Deze organen moeten toegankelijk en transparant zijn in hun organisatie en besluitvorming.

Aanbeveling 7: Richt zo snel mogelijk adviesraden op in de Duitstalige en Franse gemeenschap.

B. Specifieke rechten (art. 5 tot 30)

Antwoord op punt 5: Gelijkheid en non-discriminatie

18. In het najaar van 2021 is er enkel in het **Vlaams en Waals Gewest** een antidiscriminatiewetgeving die bescherming biedt tegen meervoudige discriminatie, discriminatie door associatie en discriminatie op grond van de vroegere gezondheidstoestand. Het Waals Gewest verstreefde zijn antidiscriminatiewetgeving in 2019 fors.⁵
19. De **Brusselse** gewestelijke antidiscriminatiewetgeving werd gewijzigd om rekening te houden met het aspect vroegere gezondheidstoestand op de meeste gebieden, behalve op het vlak van werk. Discriminatie door associatie en meervoudige discriminatie worden nog niet erkend.
20. De antidiscriminatiewetgeving van de overige deelstaten houdt nog steeds geen rekening met meervoudige discriminatie, discriminatie door associatie en discriminatie op grond van de vroegere gezondheidstoestand. De federale en Duitstalige overheid zijn wel gestart met een evaluatieprocedure van hun antidiscriminatiewetgeving. Unia formuleerde in 2017 aanbevelingen voor de **Duitstalige Gemeenschap**⁶, maar de procedure lijkt te zijn vastgelopen. Op **federaal niveau** loopt de procedure. Unia legde twee rapporten met aanbevelingen voor: een algemeen rapport in 2017⁷ en in 2021 een rapport toegespitst op het strafrechtelijke aspect. In de **Franse Gemeenschap** is er niets veranderd aan de antidiscriminatiewetgeving.
21. Wat de rechtsmiddelen betreft hebben de **Vlaamse en Waalse overheid** de bescherming van slachtoffers, die een klacht indienen wegens discriminatie, uitgebreid tot de personen die het slachtoffer bijstaan. Het **Brussels Hoofdstedelijk Gewest** voerde praktijktesten in op de huisvestings- en arbeidsmarkt om gevallen van discriminatie gemakkelijker te kunnen vaststellen.
22. Verder is er niets aan de beroepsprocedures veranderd. En de forfaitaire vergoeding die aan slachtoffers van discriminatie wordt toegekend, blijft te laag.⁸

24. Vrouwen met een handicap **zijn bijzonder kwetsbaar op de arbeidsmarkt**. 55% die een baan hebben, werken parttime (bij mannen met een handicap gaat het om 22%; bij de totale groep vrouwen om 42%).⁹ Hoewel er meer vrouwelijke (56%) dan mannelijke (44%) federale ambtenaren zijn, bedraagt het aantal vrouwelijke ambtenaren met een handicap slechts 43%.¹⁰ Vrouwen met een handicap zijn ook ondervertegenwoordigd in maatwerkbedrijven (30%)¹¹ en in aangepaste Centra voor opleiding en socio-professionele inschakeling (38%).¹²

Aanbeveling 10: Pas gendermainstreaming toe bij het uitwerken van maatregelen en beleid voor personen met een handicap. Pas handstreaming toe voor maatregelen en beleid over gendergelijkheid.

Aanbeveling 11: Ondersteun de oprichting of de groei van verenigingen die de belangen van vrouwen en meisjes met een handicap behartigen en hun participatie en zelfbeschikking bevorderen.

Antwoord op punt 7: Kinderen met een handicap

25. Kinderen worden nog te weinig ondersteund in het nemen van geïnformeerde keuzes over hun eigen leven. Onvoldoende **ondersteuningsmogelijkheden** thuis en in het reguliere aanbod doen veel ouders kiezen voor een instelling. Bovendien kiezen ouders er vaak voor om hun kind meer dagen dan gewenst binnen de instelling te laten doorbrengen uit vrees om er hun plaats te verliezen.
26. Het Statelijk Rapport vermeldt **geen cijfers** van het **aantal kinderen dat in een instelling verblijft**. Voor Vlaanderen zijn er wel cijfers over het aantal kinderen dat gebruik maakt van Rechtstreeks Toegankelijke Hulp¹³ en van ondersteuning door een Multifunctioneel Centrum, maar niet van het aantal kinderen dat verblijft in deze voorzieningen.¹⁴ Aan Franstalige kant meldt de website van PHARE (Franstalig Brussel) 469 erkende plaatsen in verblijfscentra voor kinderen met een handicap (Centres d'hébergements pour enfants of CHE) op 1 juni 2021. De website van AViQ (Waals gewest) meldt 3137 erkende plaatsen in residentiële opvangdiensten voor jongeren (Services résidentiels pour jeunes of SRJ) op 17 mei 2020.¹⁵ In het Waals Gewest verblijven 1413 Franse kinderen (cijfers op 31/12/2019) in door een Buitenlandse overheid erkende en gefinancierde opvangdiensten (Services Agréés et Financés par une Autorité Etrangère of SAFAE).¹⁶
27. In Vlaanderen is het al dan niet kunnen rekenen op een **sociaal netwerk** een belangrijke factor voor het bepalen van de prioriteit voor het toekennen van persoonsvolgende financiering. Wie kan rekenen op een sterk sociaal netwerk, wordt als **minder prioritair** beschouwd en moet dus langer wachten op persoonsvolgende financiering (vaak meer dan 10 jaar). Wanneer één van de ouders er bijvoorbeeld voor kiest om deeltijds te werken om in te staan voor de zorg van het kind met een beperking, wordt het kind lager ingeschaald. Hetzelfde geldt voor kinderen die een inclusief traject op school volgen.

Aanbeveling 12: Betere ondersteuning van kinderen bij het nemen van geïnformeerde keuzes over hun eigen leven.

Aanbeveling 13: Verdere uitbouw van ondersteuningsmogelijkheden thuis en in het reguliere aanbod.

Aanbeveling 14: Stel duidelijke data te beschikking die toelaten om de de-institutionalisering te monitoren.

Aanbeveling 15: Zorg ervoor dat gezinnen die kiezen voor inclusief onderwijs voor hun kind of die stoppen met werken om voor een naaste met een handicap te zorgen, niet worden benadeeld bij het beoordelen van de prioriteit van hun aanvraag.

Antwoord op punt 8: Bevordering van bewustwording

28. Afgezien van enkele acties ad-hoc hebben de overheden geen **actieplannen of strategieën** opgezet om het VN-Verdrag beter bekend te maken. De samenleving in het algemeen en de mensen die werken in de handicapsector zijn onvoldoende op de hoogte van het VN-Verdrag en van de rechten die het beschermt.¹⁷
29. Uit de bevraging van Unia blijkt dat het hebben van een positief beeld van handicap voor personen met een handicap het op één na belangrijkste thema in hun leven is.¹⁸ Op straat, op school, op het werk, in de media en zelfs in hun liefdes- en seksuele leven roept een handicap automatisch een resem clichés en misverstanden op die het uitoefenen van hun rechten in de weg staan. Personen met een handicap stellen vast dat dat beeld **niet evolueert en zelfs achteruitgaat**. Een handicap wordt nog te vaak vernauwd tot personen die een rolstoel gebruiken. 80% van de personen met een handicap hebben echter een niet-zichtbare handicap. In België is men zich hiervan nog te weinig bewust. Hun problemen worden onderschat, geminimaliseerd en de omgeving beseft niet met welke struikelblokken ze te maken krijgen.
30. Volgens de 'Baromètre Diversité et Égalité' (2017)¹⁹ van de Conseil Supérieur de l'Audiovisuel heeft amper 1,48% van de personen die op **televisie** te zien zijn, een handicap. Personen met een handicap hebben meestal een **passieve rol** als figurant of getuige en worden vaak met het sociale merkteken 'handicap' geassocieerd: in 39,96% van de gevallen komen personen met een handicap aan bod in een onderwerp dat op de 'handicap' betrekking heeft. Voor de Vlaamse publieke omroep zien we dezelfde cijfers: slecht 1,5% van de personen die primetime te zien zijn, heeft een handicap.²⁰ En dat is al een verbetering ten opzichte van andere jaren (1,1%). De Vlaamse publieke openbare omroep streeft naar een zichtbaarheid van 2% in 2025 en wil in 2023 een schermgezicht met een handicap introduceren.

Aanbeveling 16: Werk een actieplan en een strategie uit om het grote publiek al op jonge leeftijd bewust te maken van de diverse vormen van (zichtbare en onzichtbare) handicaps en van het respect voor de rechten van personen met een handicap.

Aanbeveling 17: Neem opleidingsmodules op in het curriculum van (toekomstige) professionals (leerkrachten, media, medische en paramedische sector, handicapsector, psychiatrie, politie) om hun bewustzijn te vergroten en de rechten van personen met een handicap te bevorderen.

Aanbeveling 18: Spoor de media aan om personen met een handicap in het medialandschap zichtbaar te maken. Maak ze bewust en leid hen op om een positief beeld te tonen van personen met een handicap als burgers die volwaardig aan de samenleving deelnemen.

Antwoord op punt 9: Toegankelijkheid

31. In de bevraging van Unia²¹ gaf een **grote meerderheid van de respondenten aan dat ze moeilijk toegang** hebben tot gebouwen, sanitaire voorzieningen, wegen en het openbaar vervoer. 71% van hen vindt ook dat er sinds 2014 weinig of geen vooruitgang is geboekt.
32. De **toegankelijkheidsplannen** die de federale, gewestelijke en gemeentelijke overheden goedkeurden - als dit al gebeurde - zijn ambitieus noch bindend genoeg en bevatten **geen deadlines** op langere termijn. Vaak is er geen wettelijk kader dat ontoegankelijkheid sanctioneert. Er is geen gecoördineerde aanpak en er worden geen specifieke middelen opzijgezet om struikelblokken weg te nemen.
33. Tussen 2015 en 2018 voerde Unia drie onderzoeken uit naar **de toegankelijkheid van gemeenten** in Brussel²², Wallonië²³ en Vlaanderen.²⁴ Uit die onderzoeken bleek dat gemeenten op een heel verschillende manier met toegankelijkheid omspringen. Hoewel de meeste gemeenten doorgaans baat hebben bij de verschillende geplande werken om de toegankelijkheid te verbeteren, nemen ze zelden een proactieve/preventieve houding aan.
34. Op de **openbare weg** ontbreken vaak markeringen voor blinde en slechtziende weggebruikers, rolstoelgebruikers geraken vaak niet op of af het voetpad, of ze komen uit op een onoverkomelijke drempel. Ook bij wegwerkzaamheden worden ze vaak over het hoofd gezien. Er is geen plan van aanpak om de toegankelijkheid van de openbare weg te verbeteren en adviezen van belangenorganisaties worden vaak genegeerd.
35. Geen enkele **openbare vervoersmaatschappij** werkte al een effectieve, coherente en duurzame strategie uit om haar netwerk **binnen een redelijke termijn** volledig toegankelijk te maken.
36. Het **Belgische spoornet** (NMBS) is nog lang niet autonoom toegankelijk. Reizigers met een handicap blijven aangewezen op assistentie (die in slechts 115 van de 555 stations beschikbaar is) en hebben heel wat negatieve ervaringen op het net.²⁵
37. In **Brussel** nam de MIVB²⁶ in september 2018 een nieuwe tramlijn in gebruik die niet toegankelijk was.²⁷ Personen met een handicap konden op de nieuw aangelegde haltes niet zelfstandig de tram nemen.
38. In **Vlaanderen** beschikken niet alle bussen en trams van De Lijn²⁸ over een automatische oprijdplaat. Om de manuele oprijdplaat te gebruiken, moet de bestuurder uitstappen. Het komt vaak voor dat de bestuurder weigert dit te doen of gewoon aan de halte voorbijrijdt. Scootmobielen zijn nog steeds verboden.²⁹
39. In **Wallonië** weigert de TEC sinds 2017 scootmobielen de toegang tot bussen vanwege hun formaat en te grote draaicirkel.

42. Doorgaans controleren de overheden onvoldoende of de **bestaande toegankelijkheidsnormen** worden nageleefd (door een gebrek aan opleiding) bij het verlenen van bouwvergunningen. Als de bouw van de voorzieningen klaar is, volgen er **nooit controles**. Er zijn geen sancties wanneer toegankelijkheidsnormen niet worden gerespecteerd en personen met een handicap beschikken niet over doeltreffende rechtsmiddelen om tekortkomingen te melden. Uit onderzoek van Inter vzw – het Vlaams expertisecentrum toegankelijkheid – blijkt dat van de onderzochte steekproef van 147 vergunningsaanvragen er op plan slechts 9 volledig voldeden aan de vereisten van de Vlaamse stedenbouwkundige toegankelijkheidsverordening.³⁰ Bovendien blijkt na effectieve uitvoering geen enkel van deze dossiers nog volledig te voldoen aan de vereisten van de toegankelijkheidsverordening.
43. Architecten, grafisch ontwerpers, ingenieurs en programmeurs zijn weinig of niet geschoold in toegankelijkheid en universeel ontwerp. Dit is niet in hun **verplichte studieprogramma** opgenomen.

Aanbeveling 19: Keur een breed wettelijk kader goed om op middellange termijn alle openbare gebouwen of gebouwen die openstaan voor het publiek, wegen en openbaar vervoer volledig toegankelijk te maken. Koppel er een concrete planning aan, maak specifieke budgetten vrij en leg sancties op wanneer de planning niet wordt aangehouden.

Aanbeveling 20: Herzie de toegankelijkheidsnormen en vul ze aan, zodat ze met alle vormen van handicap rekening houden. Controleer deze normen systematisch en leg sancties op wanneer ze niet worden nageleefd. Zorg voor doeltreffende rechtsmiddelen voor de burgers om inbreuken tegen de regelgeving te melden.

Aanbeveling 21: Integreer toegankelijkheid en universeel ontwerp in verplichte opleidingsprogramma's en in bijscholingen voor personen die werken in de bouw- en de digitale sector.

Antwoord op punt 10: Risicovolle situaties en humanitaire noodsituaties

44. De wet bepaalt dat gezinnen met kinderen die hier illegaal verblijven, indien nodig in een collectieve opvangstructuur kunnen worden opgevangen.³¹ De wet voorziet niet in een andere mogelijkheid, zelfs als materiële bijstand in een collectieve opvangstructuur onmogelijk is omdat een kind of een ander lid van het opgevangen gezin medische problemen heeft. Gezinnen waarvan een lid een handicap heeft, kunnen met andere woorden niet terecht in een individuele opvangstructuur. Het Grondwettelijk Hof dat hierover een vraag kreeg voorgelegd³², oordeelde dat dit ongrondwettelijk was.³³
45. België werd de afgelopen jaren met twee grote rampen geconfronteerd: de COVID-19-gezondheids crisis en de overstromingen van de zomer van 2021. Die twee gebeurtenissen hebben aangetoond aan dat België nood heeft aan een grootschalig crisismanagementplan. Aan een dergelijk plan, dat ook rekening houdt met personen met een handicap, ontbreekt het vandaag.
46. **Tijdens de overstromingen werden de volgende tekortkomingen vastgesteld:**
- De hulpdiensten en noodnummers waren vooral voor dove personen niet bereikbaar.
 - Er was geen preventief plan om personen met een handicap en vooral personen met beperkte mobiliteit te evacueren.
 - Er was een gebrek aan toegankelijke communicatie over wat er gaande was, welke hulp beschikbaar was voor de slachtoffers en over de medische noodhulp.
47. Hierna volgen de **belangrijkste problemen die tijdens de gezondheids crisis werden vastgesteld** en die Unia vermeldde in haar rapport over de impact van de crisis op personen met een handicap en op hun naasten³⁴:

- Bij de eerste beperkende maatregelen werd geen rekening gehouden met personen met een handicap.
- Er werd onvoldoende overlegd met organisaties die de belangen van personen met een handicap behartigen.
- Redelijke aanpassingen werden vaak geweigerd of nauwelijks in acht genomen (fysieke afstand was niet altijd mogelijk, vrijstelling van het dragen van een mondmasker voor bepaalde personen, begeleiding bij het doen van boodschappen of opname in het ziekenhuis enz.).
- Aan het begin van de pandemie werden diensten voor personen met een handicap soms stopgezet, zoals eerstelijnszorg, assistentie op het openbaar vervoer, levering van medisch hulpmateriaal door ziekenfondsen, assistentie bij koken, poetsen en boodschappen doen;
- Mantelzorgers en personen met een handicap die niet in een voorziening verbleven werden niet prioritair gevaccineerd;
- Onduidelijke communicatie over wie voorrang zou krijgen in de ziekenhuizen veroorzaakte verwarring bij oudere personen en personen met een handicap. Unia ontving getuigenissen van geweigerde ziekenhuisopnames of van geweigerde begeleiding, wat een ziekenhuisopname onmogelijk maakte.
- De gezondheids crisis maakte de problemen in verband met de toegang tot informatie en de digitale kloof alleen maar groter. Informatie over de COVID-19 maatregelen was niet duidelijk of toegankelijk. Heel wat (openbare) diensten waren enkel digitaal toegankelijk.
- Tijdens de eerste lockdowns waren instellingen voor personen met een handicap volledig van de buitenwereld afgesloten. Besmette bewoners moesten op hun kamer blijven. Er waren geen activiteiten meer. Weekends met het gezin en bezoeken waren verboden. Na het opheffen van de lockdown bleven sommige instellingen uitjes en bezoeken verbieden en werden er geen activiteiten aangeboden. Dit gebeurde niet altijd om gegronde redenen. Sommige instellingen communiceerden onvoldoende met de families. Een aantal wilde geen wifi voor de bewoners aanbieden. Al deze maatregelen hadden een zeer zware impact op de fysieke en mentale gezondheidstoestand van de bewoners. Controles werden niet of nauwelijks uitgevoerd. Deze hele situatie maakte ook de grenzen duidelijk van institutionele modellen voor ouderen en personen met een handicap.³⁵

Aanbeveling 22: Waar nodig wettelijk voorzien in aangepaste opvang, in individuele accommodatie voor mensen die hier illegaal verblijven of internationale bescherming vragen, en die een gezinslid met een handicap hebben.

Aanbeveling 23: Stel crisisplannen op die rekening houden met personen met een handicap en met hun recht op redelijke aanpassingen. Zorg voor beschermings- en testmateriaal om de continuïteit van fysieke en psychologische zorgverlening en de nodige bijstand om zelfstandig te kunnen leven, te verzekeren. Zorg ervoor dat de overheden preventief en proactief met het maatschappelijke middenveld samenwerken.

Aanbeveling 24: Bundel en maak alle bepalingen en informatie over de crisissituatie in een toegankelijk formaat openbaar: klare taal, gemakkelijk te lezen, gebarentaal en ondertitels.

Aanbeveling 25: Zorg tijdens crisissen voor essentiële zorg en begeleiding aan huis.

Aanbeveling 26: Garandeer dat de rechten van personen met een handicap in acht worden genomen en zorg in de instellingen voor menswaardige levensomstandigheden tijdens een crisis. Herzie het institutionele model dat tijdens deze crisis zijn beperkingen toonde.

Aanbeveling 27: Sensibiliseer zorgverleners en leid ze op om een handicap op een niet-medische manier aan te pakken. Hanteer in eerste instantie medische en ethische criteria op spoedafdelingen en intensive care units en verwar een handicap niet met gezondheidstoestand.

Antwoord op punt 11: Gelijkheid voor de wet

48. De wet op de bewindvoering³⁶ **behoudt de mogelijkheid tot vertegenwoordiging**. In de praktijk kiest men zelfs vaker voor vertegenwoordiging dan voor bijstand, terwijl bijstand eerst overwogen moet worden. Het ontbreekt overigens aan ondersteunende maatregelen voor de persoon met een handicap, waardoor hij zijn recht op bijstand niet kan uitoefenen.
49. In 2019 voerde de Hoge Raad voor Justitie een audit uit³⁷ die de volgende problemen aan het licht bracht: de voorkeur gaat naar **professionele bewindvoerders**, die geen officiële opleiding hoeven te volgen. Er zijn geen wettelijke barema's voor hun kosten en erelonen en het aantal dossiers dat ze mogen behandelen, is onbeperkt. De keuze voor professionele bewindvoerders gebeurt niet op basis van specifieke criteria, maar wordt overgelaten aan de rechter.
50. Vrederechters hebben te veel werk. Omdat ze niet over aangepaste middelen en tools beschikken, kunnen ze geen beschermingsstelsel op maat aanbieden en **onvoldoende toezicht** op de bewindvoeringsdossiers uitoefenen. Familiale bewindvoerders krijgen onvoldoende ondersteuning bij hun complexe taak. In de praktijk zijn er grote verschillen tussen de kantons wat de aanpak van de vrederechter betreft en de zorg die hij aan de kwaliteit van de dienstverlening besteedt.³⁸
51. Naar aanleiding van deze audit diende de vorige minister van Justitie een wetsontwerp in om een federale bewindvoeringscommissie op te richten. Tot nog toe werd geen gevolg aan dit wetsvoorstel gegeven.
52. In juni 2021 richtte de FOD Justitie het 'centraal register' op, een internetplatform dat nu dienst doet als administratieve schakel tussen de vrederechters, de bewindvoerders en de vertrouwenspersonen. Maar niet-professionele bewindvoerders die het register soms niet kennen, konden niet rekenen op begeleiding, informatie of een opleiding. De digitalisering van de dossiers helpt hen niet.

Aanbeveling 28: Geef vrederechters de nodige (vooral menselijke) middelen zodat ze de wet naar de geest kunnen uitvoeren.

Aanbeveling 29: Werk ondersteunende maatregelen uit voor personen die onder bewindvoering zijn geplaatst zodat ze hun recht op bijstand effectief kunnen uitoefenen.

Aanbeveling 30: Zorg voor de nodige begeleiding en ondersteuning zodat niet-professionele bewindvoerders hun werk kunnen uitvoeren.

Aanbeveling 31: Keur het wetsontwerp tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek en het Gerechtelijk Wetboek goed met het oog op de oprichting van een Federale bewindvoeringscommissie en tot vaststelling van de voorwaarden waaraan professionele bewindvoerders moeten voldoen om een beschermd persoon bij te staan.

Aanbeveling 32: Maak van de gerechtelijke beschermingsmaatregel geen louter juridische kwestie door de rol van andere partijen te versterken. Dit kan onder meer door een federale bewindvoeringscommissie op te richten die een aantal bevoegdheden van de rechter overneemt (toezicht op bewindvoeringen enz.).

Antwoord op punt 12: Toegang tot de rechter

53. Justitiepersoneel heeft vaak **geen voeling met de leefwereld** van personen met een handicap. Magistraten zijn onvoldoende opgeleid en vertrouwd met de noden van personen met een handicap en met het fenomeen 'handicap' in ruime zin. Rechters horen deze personen bijvoorbeeld te weinig in rechtszaken die hen aanbelangen, met name bij beslissingen om mensen met psychische problemen onder toezicht³⁹ of onder het systeem van gerechtelijke bescherming te plaatsen.⁴⁰
54. Uit de Unia-raadpleging blijkt ook dat personen met een handicap dikwijls niet over de **financiële middelen** beschikken om naar de rechter te stappen, vooral omdat personen met een handicap niet langer automatisch recht hebben op gratis rechtsbijstand. Een dove rechtzoekende kan bij burgerlijke rechtszaken geen beroep doen op een gebarentolk en rechtbanken zijn niet altijd toegankelijk.⁴¹
55. Slechtzinnende en blinde personen, die een beroep doen op een notaris, ervaren tot slot vaak problemen met de geldigheid van hun **handtekening**.⁴²

Aanbeveling 33: Leid magistraten op en maak ze bewust van de grondrechten van personen met een handicap: leg de nadruk op het beginsel van bekwaamheid van personen met een handicap en wijs hen op de specifieke noden van personen met een handicap bij rechtszaken.

Antwoord op punt 13 en 14: Vrijheid en veiligheid van de persoon

56. Na een groot aantal veroordelingen door het Europees Hof voor de Rechten van de Mens over de kwestie van internering⁴³, heeft België sedert 2016 een reeks organisatorische en wetgevende hervormingen geïnitieerd of voortgezet. In sommige gevallen laat **de wet nog steeds een verblijf in de psychiatrische afdeling van gevangenis toe**. Dit verblijf moet tijdelijk en voorlopig zijn, maar in de praktijk blijven mensen er langer dan de wetgever toelaat.
57. Het **gebrek aan plaatsen in het reguliere circuit** staat de goede werking van het zorgtraject van geïnterneerden in de weg. Ze komen niet in aanmerking voor invrijheidstelling op proef, ook al hebben ze daar recht op. In de praktijk komen geïnterneerden maar moeilijk weer weg uit de psychiatrische afdelingen van gevangenis en de verschillende plaatsingsvoorzieningen.⁴⁴
58. De wet van 2014 beperkt de **toepassingsfeer** van de interneringsmaatregel tot de ernstigste gevallen. In het herziene actieplan van België⁴⁵ staat echter dat er op 1 juni 2021 3760 geïnterneerden waren, tegenover 4000 in 2016. Het is dus niet zeker dat het aantal geïnterneerden in de toekomst daadwerkelijk zal afnemen, in tegenstelling tot wat de wetgever in 2014 hoopte.
59. Het **gebrek aan financiële en personele middelen** plaatst verplegend personeel, gevangenispersoneel, psychiatrisch deskundigen enz. in een moeilijke situatie, waardoor een tekort ontstaat en de kwaliteit van de zorg negatief wordt beïnvloed.
60. Het ontwerp van het Masterplan III Detentie en Internering uit 2016 beoogde de oprichting van inrichtingen tot bescherming van de maatschappij (forensische psychiatrische centra of FPC's) in Paifve, Waver en Aalst. Die **FPC's** zijn voor 2026 gepland. Ze zijn gebaseerd op een veiligheidsbenadering en zullen aanzienlijke budgetten vergen.

Aanbeveling 34: Breng geïnterneerden die nu in gevangenissen zitten, over naar geschikte zorgvoorzieningen, bij voorkeur in het reguliere circuit.

Aanbeveling 35: Richt verblijfplaatsen in die de zorg en de zelfstandigheid van geïnterneerden bevorderen met het oog op hun re-integratie.

Aanbeveling 36: Voorkom dat inrichtingen tot bescherming van de maatschappij het dominante model worden en dat de uitbating ervan ten koste gaat van de uitbreiding (of van het behoud) van het zorgaanbod in het reguliere circuit (in meer open woonvoorzieningen).

Antwoord op punt 15: Vrijwaring van foltering en andere wrede, onmenselijke of vernederende behandeling of bestraffing

61. België heeft de voorbije jaren **dramatische dossiers** gekend in verband met de wrede en vernederende behandeling van personen met psychische problemen. Telkens ging het om een tussenkomst van de politie die slecht afliep. Er zijn drie gevallen bekend waarbij mensen stierven na deze tussenkomsten: Jonathan Jacob (2010), Cémil Kaya (2015) en Jozef Chovanec (2018). Het gebrek aan respect voor mensen met psychische problemen, ongepaste bedwingingstechnieken en het gebrek aan training voor agenten werden aan de kaak gesteld. België heeft nog steeds geen onafhankelijk preventiemechanisme opgezet om misbruik, mishandeling en foltering in alle detentiecentra te voorkomen en te bestrijden. De minister van Binnenlandse Zaken werkt nog steeds aan een actieplan.
62. Bedwinging en afzondering worden nog te vaak gebruikt als **straf** of om een **tekort aan personeel** op te vangen in gesloten of halfopen leefomgevingen, vooral in psychiatrische ziekenhuizen, in het buitengewoon onderwijs, in instellingen voor personen met een handicap, in woonzorgcentra en in gevangenissen. Tijdens de gezondheids crisis werd een toename van hun gebruik vastgesteld.

Aanbeveling 37: Richt zo snel mogelijk een onafhankelijk mechanisme (OPCAT) op om vernederende behandelingen en foltering te voorkomen in gesloten centra, met inbegrip van psychiatrische ziekenhuizen, instellingen, woonzorgcentra en administratieve detentiecentra voor vreemdelingen.

Aanbeveling 38: Maak de verschillende politiekorpsen zo snel mogelijk vertrouwd met hoe ze moeten omgaan met personen met psychische problemen en voorzie de nodige opleiding.

Antwoord op punt 16: Vrijwaring van uitbuiting, geweld en misbruik

63. De helft van de personen met een handicap die aan de Unia-bevraging deelnamen, verklaarden slachtoffer te zijn geweest van fysiek of psychisch geweld. De daders waren niet altijd onbekenden, maar vaak personen uit de directe omgeving van het slachtoffer (partner, familielid, opvoeder enz.). De respondenten wezen op de verschillende struikelblokken waarmee ze bij het melden van deze gewelddaden werden geconfronteerd. Zo geloofden de bevoegde overheden hen vaak niet en werd hun **klacht zonder gevolg geklasseerd**. Ook melden ze een gebrek aan redelijke aanpassingen in hun communicatie met politie en justitie.
64. Over geweld tegen vrouwen met een handicap bestaan er in België **geen statistieken**.⁴⁶ De Unia-bevraging bracht wel aan het licht dat vrouwen met een handicap vaker aangeven geweld te hebben ondergaan dan mannen met een handicap.⁴⁷ Volgens een onderzoek dat in 2018 in Vlaanderen werd verricht, verklaarde elk van de 120 vrouwen die getuigden, dat ze allemaal minstens eenmaal met seksueel misbruik waren geconfronteerd. Vrouwen met een handicap doen ook te weinig een beroep op diensten die mishandelde vrouwen bijstaan omdat deze diensten, middelen en expertise niet op hun noden zijn afgestemd en dus ontoegankelijk zijn.⁴⁸

Aanbeveling 39: Verbeter de universele toegankelijkheid van ondersteunings- en bijstandsdiensten voor vrouwen die het slachtoffer zijn van geweld, en van diensten die huiselijk en echtelijk geweld opsporen.

Aanbeveling 40: Neem preventie- en toezichtmaatregelen om vrouwen met een handicap te beschermen, waar ze ook wonen.

Antwoord op punt 17: Bescherming van de persoonlijke integriteit

65. Unia heeft in haar onderzoek naar de huishoudelijke reglementen van Franstalige instellingen voor personen met een handicap al te vaak vastgesteld dat vrouwen worden verplicht om **anticonceptie** te gebruiken.

Aanbeveling 41: Anticonceptie kan in sommige situaties aangeraden worden, maar nooit verplicht. Vraag toestemming en informeer zowel mannelijke als vrouwelijke bewoners.

Antwoord op punt 18: Zelfstandig wonen en deel uitmaken van de maatschappij

66. Er werd in geen van de gemeenschappen een duidelijk **tijds kader** uitgewerkt **rond de-institutionalisering**, met een overzicht van het aantal personen met een handicap die in een instelling verblijven en een becijferd plan van aanpak om dit aantal stelselmatig te verminderen.
67. Integendeel wordt nog altijd aanzienlijk **geïnvesteerd in nieuwe instellingen** die zich exclusief richten tot personen met een handicap. Zo investeerde het Vlaams Infrastructuurfonds voor Persoonsgebonden Aangelegenheden van 1 januari 2021 tot 5 mei 2021 nog 310.992,46 euro in instellingen. In 2020 ging het om een totaalbudget van 1.872.154,62 euro.⁴⁹

68. Veel particulieren zijn zoekende naar **meer inclusieve woonvormen**, maar vinden moeilijk hun weg in de regelgeving en botsen vaak op administratieve en organisatorische hinderpalen (beperkte budgetten, ingewikkelde administratieve procedures, strikte stedenbouwkundige normen).
69. **Persoonsvolgende financiering** is een belangrijke hefboom naar onafhankelijk leven binnen de gemeenschap, maar er is nog veel winst mogelijk op vlak van het aanwenden ervan. Het Vlaams Agentschap voor Personen met een Handicap berekende dat zelfs indien het door de regering beschikbare totaalbudget voor persoonlijke assistentie wordt verdubbeld tot 660 miljoen euro de wachttijden voor de laagste prioriteitengroep tegen eind 2024 zullen oplopen tot ongeveer 19 jaar⁵⁰. Enkel indien het totaalbudget verhoogd wordt tot 1,6 miljard euro kan er een oplossing geboden worden voor alle huidige en toekomstige vragen. Hiermee zouden tegen eind 2024 in totaal ongeveer 113.500 mensen met een handicap de ondersteuning kunnen krijgen waar ze recht op hebben. De Vlaamse Regering is echter niet zinnens om die budgetverhoging door te voeren.
70. In tegenstelling tot Vlaanderen blijven Brussel en Wallonië een logica aanhouden die **collectieve voorzieningen privilegieert**. Het geld gaat eerst naar dagopvang en accommodatie, ten koste van inclusieondersteunende diensten. Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest wijst veel aanvragen voor meer begeleidingsdiensten systematisch af. In 2019 werden 431 plaatsen erkend in opvangcentra voor volwassenen, goed voor een subsidie van 21.469.682,12 euro.⁵¹ Slechts 7.555.000 euro gaat naar ondersteunende diensten. In Wallonië erkende de voogdijinstantie in 2019 102 residentiële diensten voor volwassenen. De persoonlijke assistentiebudgetten (Budgets d'assistance personnelle of BAP) vormen een systeem van individuele dienstverlening, dat afwijkt van deze collectieve logica. Het gaat echter om een uiterst marginaal systeem. Zowel in Wallonië als in Brussel komen slechts een beperkt aantal mensen voor deze BAP in aanmerking.⁵²
71. Op 31 december 2019 werden 8233 **Franse personen met een handicap** (6820 volwassenen en 1413 kinderen) in 227 Waalse instellingen opgevangen. Het gaat om particuliere instellingen. In 2020 beloofde Frankrijk om tegen eind 2021 geen personen met een handicap meer te dwingen om naar het buitenland te vertrekken. Toch worden er in België nog steeds instellingen voor Fransen gebouwd.⁵³
72. De **erkenningnormen** voor residentiële diensten die van toepassing zijn in het Waals Gewest, voldoen niet aan de bepalingen van artikel 19, noch aan de internationale mensenrechtennormen. Ze bevatten geen limiet voor het aantal personen per instelling (enkel voor instellingen die vanuit het buitenland - een vooral vanuit Frankrijk - worden gefinancierd geldt een limiet van 80 personen).
73. De Unia-bevraging⁵⁴ wijst op verschillende **struikelblokken** die een zelfstandig leven in de weg staan: het gebrek aan financiële middelen voor personen met een handicap, de kosten van zorg waardoor ze afhankelijk zijn van hun omgeving, het gebrek aan toegankelijke en aangepaste (sociale) huisvesting, het onvoldoende beschikbaar zijn van persoonlijke assistentiebudgetten, de ontoegankelijkheid van de openbare ruimte en het openbaar vervoer en het risico om uitkeringen te verliezen wanneer ze met een partner gaan samenwonen (de prijs van de liefde) of (meer dan een paar uur/week) willen werken.

Aanbeveling 42: Ontwikkel een divers, persoonlijk en flexibel dienstenaanbod door meer toegankelijke en aangepaste woningen aan te bieden en door de (stedenbouwkundige) normen voor het bouwen van inclusieve woningen te versoepelen. Breng goede praktijkvoorbeelden in kaart en werk tools uit voor inclusief wonen.

Aanbeveling 43: Breng precies in kaart waaraan personen met een handicap op het vlak van woongelegenheid en ondersteuning nood hebben. Werk een duidelijk tijds kader uit rond de-institutionalisering, met een overzicht van het aantal personen met een handicap die in een instelling verblijven en een becijferd plan van aanpak om dit aantal stelselmatig te verminderen.

Aanbeveling 44: Stel in elk gewest een plan voor de-institutionalisering op met een precies tijdschema en met middelen die worden toegewezen, rekening houdend met de behoeften van mensen.

Aanbeveling 45: Maak proactief werk van de opleiding van bestaand en toekomstig personeel en de heroriëntatie van de huidige diensten en centra.

Aanbeveling 46: Voldoe aan de vraag naar persoonlijke assistentiebudgetten en maak hiervoor de nodige middelen vrij.

Antwoord op punt 19: Persoonlijke mobiliteit

74. Bij het uitwerken van **mobilitaatsmaatregelen of omgevingsmaatregelen** om het gebruik van de auto in de stad te ontmoedigen, wordt onvoldoende rekening gehouden met de specifieke situatie van personen met een handicap (bijvoorbeeld: lage emissiezones, kilometerheffing in Brussel, invoering van voetgangerszones). Personen met een handicap zijn bij gebrek aan toegankelijk openbaar vervoer immers sterk aangewezen op hun auto of die van hun naasten. Het toenemende gebruik van scancars om het parkeren te controleren, heeft ertoe geleid dat personen met een handicap een boete krijgen, hoewel ze gratis mogen parkeren. Zo moest het Brussels Gewestelijk Parkeeragentschap alleen al in 2020 meer dan 7700 parkeerboetes kwijtschelden die personen met een handicap onterecht te beurt vielen.

Aanbeveling 47: Houd altijd rekening met de specifieke situatie van personen met een handicap bij het uitwerken van omgevings- of mobilitaatsmaatregelen in de ruime zin, ook voor parkeren en het autoverkeer.

Antwoord op punt 20: Vrijheid van mening en meningsuiting en toegang tot informatie

75. Personen met een zintuiglijke of verstandelijke handicap ondervinden nog steeds veel problemen om toegang te krijgen tot **informatie**. In de Unia-bevraging wijzen ze op het gebrek aan audiodescriptie, ondertitels, vertaling in gebarentaal en documenten in een gemakkelijk leesbare taal.⁵⁵

76. Hoewel de Belgische overheden de Europese richtlijn over digitale toegankelijkheid hebben omgezet⁵⁶, was volgens Eqla⁵⁷ in september 2020⁵⁸ (deadline om ze toegankelijk te maken) in werkelijkheid slechts 8% van de Belgische overheidswebsites toegankelijk en slechts 5% van de mobiele applicaties in juni 2021.⁵⁹ Zo zijn de **websites** van Tax-on-web⁶⁰ en van het Belgisch Staatsblad⁶¹ **ontoegankelijk**. Voor de particuliere sector gelden in België geen verplichtingen om websites of apps toegankelijk te maken. De meeste zijn dan ook ontoegankelijk.
77. **Dove personen** ondervinden veel moeilijkheden bij het contacteren van overheidsdiensten of particuliere diensten, vooral telecomoperatoren en energieleveranciers. Die voorzien haast nooit in mogelijkheden om via een gebarentaaltolksysteem op afstand contact op te nemen.
78. Het beroep van **tolk VGT en LSF** blijft onaantrekkelijk door de lage vergoeding (vooral in Vlaanderen), de vele verplaatsingen en de hoge werkdruk. Vooral tolkdiensten voor Franstaligen kunnen de vele tolkaanvragen niet aan.
79. Uit de Unia-bevraging⁶² blijkt in het algemeen dat personen met een handicap moeilijk informatie over **hun rechten** vinden en over hoe ze die rechten kunnen uitoefenen.

Aanbeveling 48: Zorg voor een wettelijk kader dat overheidsinstanties of instanties die diensten aan het grote publiek verstrekken, verplicht om informatie aan te bieden die voor iedereen toegankelijk is (ook in gebarentaal en gemakkelijk te lezen taal) en om een aangepaste toegang te bieden. Zorg ervoor dat deze diensten niet alleen digitaal toegankelijk zijn, maar ook schriftelijk, telefonisch, via een tolk op afstand enz.

Aanbeveling 49: Oefen meer controle uit op de toepassing van de regels in verband met de toegankelijkheid van overheidswebsites. Breid deze verplichting uit naar de particuliere sector. Voorzie in sancties wanneer deze verplichting niet wordt nagekomen.

Aanbeveling 50: Maak het beroep van tolk VGT of LSF aantrekkelijker door hogere vergoedingen en meer financiële steun voor aanbieders van tolkdiensten.

Aanbeveling 51: Werk een actieplan uit om de digitale kloof weg te werken, vooral voor personen met een handicap.

Aanbeveling 52: Voorzie één portaalsite die alle informatie over het thema 'handicap' bundelt.

Antwoord op punt 21: Eerbiediging van de woning en het gezinsleven

80. De stap vooruit die sinds 1 september 2020 met de invoering van de wet op de erkenning van **mantelzorgers**⁶³ werd gezet (met name de invoering van een thematisch verlof van 3 maanden) komt slechts gedeeltelijk tegemoet aan de behoeften van mantelzorgers.⁶⁴ De periode van 3 maanden volstaat immers niet, en enkel mantelzorgers van een naaste met een grote zorgbehoefte genieten van het statuut.⁶⁵ Mantelzorgers hebben ook last van lichamelijke (hoge bloeddruk, verslaving, slapeloosheid, vroegtijdig overlijden enz.) en psychische problemen.⁶⁶
81. Personen met een handicap worden geconfronteerd met een gebrek aan ondersteunende diensten en aangepaste educatieve tools die hen in staat stellen om op voet van gelijkheid hun **ouderschap** op te nemen en het welzijn van hun kinderen zo goed mogelijk in acht te nemen.

82. Het federale regeerakkoord 2019-2024 voorziet in een hervorming van de wet van 26 juni 1990 tot bescherming van de persoon van de geesteszieke. De regering wil gaan voor een aanpak die de impact op kinderen van de verslavingsproblematiek van hun (toekomstige) ouders wil verminderen. Een schokkend wetsvoorstel tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek met het oog op het invoeren van een **prenatale rechtsbescherming** wil al van bij de geboorte kunnen beslissen om het kind later bij de moeder weg te halen en/of de moeder onder dwang in een ziekenhuis te laten opnemen. Het voorgestelde artikel zet de deur wagenwijd open voor andere problemen dan verslaving.
83. In het kader van gezinshereniging beoordeelt de Dienst Vreemdelingenzaken de **bestaansmiddelen** van de persoon die in België woont en bij wie de aanvrager zich zal voegen. De wet bepaalt echter niet uitdrukkelijk dat de tegemoetkoming voor personen met een handicap bij de beoordeling in aanmerking kan worden genomen, waardoor die langere tijd niet werden meegeteld.⁶⁷ Na een rechterlijke beslissing⁶⁸ wordt in de praktijk nu wel rekening gehouden met de tegemoetkoming voor personen met een handicap bij de beoordeling van hun bestaansmiddelen. De wet werd echter nog niet aangepast.⁶⁹

Aanbeveling 53: Zorg voor betere toegang tot de diensten van een persoonlijke assistent, zodat de uitoefening van het recht op zelfstandig wonen van de persoon met een handicap niet weegt op de mantelzorger.

Aanbeveling 54: Ontwikkel en vergroot het aantal door gewestelijke instanties erkende en gefinancierde respijtzorgprojecten en maak deze diensten financieel en geografisch toegankelijk.

Aanbeveling 55: Breid de toepassingsfeer van de wet op de erkenning van mantelzorgers uit door de notie van grote zorgbehoefte weg te nemen.

Aanbeveling 56: Voorzie in de wet dat de tegemoetkoming voor personen met een handicap uitdrukkelijk worden vermeld als bestaansmiddelen en daarom in aanmerking worden genomen bij de beoordeling van de middelen die vereist zijn voor gezinshereniging.

Antwoord op punt 22: Onderwijs

84. Er bestaat in geen van de gemeenschappen een plan voor de **overgang naar één inclusief onderwijssysteem** met tussentijdse doelen en een duidelijk tijds kader waarbinnen die tussentijdse doelen bereikt moeten zijn. Integendeel wordt blijvend geïnvesteerd in het buitengewoon onderwijs, met de oprichting van nieuwe types en bijkomende campussen. Deze investeringen, samen met de uitgebreide omkadering die in het buitengewoon onderwijs geboden wordt, maken dat veel ouders blijven kiezen voor het buitengewoon onderwijs. De schoolpopulatie in het buitengewoon onderwijs blijft toenemen in Vlaanderen (in het schooljaar 2020-2021 volgde 4,20% van alle kinderen gesegregeerd onderwijs tegenover 3,96% in 2017-2018), in de Franse Gemeenschap (in het schooljaar 2018-2019 volgde 4,10% van alle kinderen gesegregeerd onderwijs tegenover 3,67% in 2008-2009)⁷⁰ en in de Duitstalige Gemeenschap (in het schooljaar 2020-2021 volgde 2,57% van alle kinderen gesegregeerd onderwijs tegenover 2,04% in 2017-2018).⁷¹ Het Franstalig gespecialiseerd onderwijs blijft weinig getuigschriften afleveren: in 2019 behaalden 148 leerlingen hun getuigschrift in het basisonderwijs en 638 in het secundair onderwijs. In het regeerakkoord is een evaluatie van het gespecialiseerd onderwijs gepland, maar die werd tot op heden niet uitgevoerd.

85. De maatregelen die genomen worden om het recht op onderwijs van leerlingen met een handicap te verbeteren komen vaak eerder neer op integratie in plaats van inclusie. Er is nog te weinig de aandacht voor de toegankelijkheid van het schoolgebeuren. De overheid moet voor de onderwijsactoren duidelijk maken wat onder inclusief onderwijs verstaan wordt en wat van een school kan verwacht worden met betrekking tot de **toegankelijkheid van het curriculum en van het klasgebeuren**.
86. Leerlingen die een individueel aangepast curriculum volgen, hebben **geen effectief inschrijvingsrecht** in het gewoon onderwijs. In Vlaanderen kunnen scholen motiveren waarom de aanpassingen die nodig zijn onredelijk zijn en op basis daarvan de leerling weigeren. Dat gebeurt vaak zonder voorafgaande reflectie over hoe de school zich kan herorganiseren om het inclusief traject voor de leerling toch mogelijk te maken. De Franse Gemeenschap beperkt het recht op redelijke aanpassingen tot leerlingen met specifieke behoeften, voor zover "hun toestand er niet toe verplicht om hen op te nemen in het gespecialiseerd onderwijs" en op voorwaarde dat ze "de leerdoelen niet in vraag stellen."⁷² In de Duitstalige Gemeenschap worden kinderen geregeld naar het gespecialiseerd onderwijs doorgestuurd, ook al zijn de ouders geen voorstander. In de praktijk wordt onvoldoende rekening gehouden met hun recht op redelijke aanpassingen. Gewone scholen geven aan dat ze onvoldoende ondersteuning krijgen om de omslag naar inclusief onderwijs te maken.
87. België werd tweemaal veroordeeld door het Europees Comité voor Sociale Rechten omdat maatregelen voor de inclusie van **leerlingen met een verstandelijke handicap** uitblijven: in 2017 werd eerst de Vlaamse Gemeenschap veroordeeld⁷³ en in 2020 de Franse Gemeenschap.⁷⁴ In zijn conclusies aan het Europees Comité rechtvaardigt België het handhaven van gescheiden onderwijs voor leerlingen met een verstandelijke handicap omdat dit in hun eigen belang zou zijn en in het belang van kinderen zonder een handicap en toont daarmee aan dat er helemaal geen sprake is van een paradigmaverschuiving.⁷⁵
88. Zoals het Statelijk Rapport vermeldt, worden in geen van de gemeenschappen maatregelen getroffen om het beroep van leerkracht aantrekkelijker te maken voor personen met een handicap. Met name studenten met een auditieve of visuele handicap krijgen soms nog te maken met **vooroordelen bij hun studiekeuze**, alsof zij niet in staat zouden zijn om voor een klas te staan. Er is geen plan of budget voorzien om scholen versneld toegankelijk te maken.
89. In België zijn nog heel wat schoolgebouwen **ontoegankelijk**. Hoewel er een duidelijke verbetering waarneembaar is in de toegankelijkheid van Vlaamse scholen ten opzichte van de meting in 2013 (+10%) blijkt uit de Schoolgebouwenmonitor 2018-2019 dat toegankelijkheidsmaatregelen nog vaak afwezig zijn. Noodzakelijke maatregelen en ingrepen (drempelvrije toegang, aangepaste toiletten, ...) ontbreken in bijna de helft van de scholen.⁷⁶ In de Franse Gemeenschap is amper 1 op 10 scholen toegankelijk (van de ongeveer 2450 instellingen). Tussen 2008 en 2021 werden slechts 23 scholen toegankelijk gemaakt en in 5 scholen zijn werken aan de gang in het kader van het project 'Ecole pour tous', gefinancierd door CAP 48 (cofinanciering).
90. Waar er in de Franse Gemeenschap één tweetalige school Frans/-Frans-Belgische Gebarentaal is, moeten **dove kinderen** in Vlaanderen vandaag kiezen tussen gewoon onderwijs of buitengewoon onderwijs. Beide opties zijn verre van ideaal voor de ontwikkeling van het kind. Doof Vlaanderen (de koepel van Vlaamse Dovenorganisaties) en de Adviescommissie Vlaamse Gebarentaal (die de Vlaamse overheid adviseert over beleid inzake Vlaamse Gebarentaal) pleiten bij de Vlaamse overheid voor de inrichting van tweetalige klassen: echt **tweetalig onderwijs** in Vlaamse Gebarentaal en Nederlands in het gewoon onderwijs en zonder tolken. De minister van onderwijs verklaarde zich principieel akkoord, maar alsnog werden geen verdere voorbereidingen getroffen.⁷⁷

91. In de Franse Gemeenschap is er een grote toename van studenten met een handicap in het **hoger onderwijs** na de toepassing van het decreet over inclusief hoger onderwijs en het uitgesproken engagement van de onderwijsteams. Van 2014-2015 tot 2017-2018 nam het aantal aanvragen van redelijke aanpassingen met 274% toe.⁷⁸ Die stijging gaat gepaard met een grotere diversiteit aan studentenprofielen (psychische problemen, langdurige ziekten met beperkingen tot gevolg). Onderwijsinstellingen kregen echter geen specifieke inclusiebudgetten en moeten uit hun sociale subsidies putten. Deze positieve evolutie gaat dan ook te koste van het personeel, dat kampt met oververmoeidheid.

Aanbeveling 57: Zorg voor een duidelijke visie op de transitie naar één inclusief onderwijssysteem en een meerjarenplan met meetbare tussentijdse doelen voor de afbouw van het buitengewoon onderwijs in zijn huidige vorm.

Aanbeveling 58: Verduidelijk de verwachtingen met betrekking tot de toegankelijkheid en aanpasbaarheid van het schoolcurriculum.

Aanbeveling 59: Zorg dat het inschrijvingsrecht in het gewoon onderwijs onverkort geldt voor alle leerlingen, niet enkel voor leerlingen die het gemeenschappelijk curriculum kunnen volgen.

Aanbeveling 60: Zie erop toe dat scholen hun onderwijskundige verplichtingen nakomen en over voldoende middelen beschikken om de aanpassingsplicht uit te voeren, zodat het recht op onderwijs voor alle leerlingen kan waargemaakt worden.

Aanbeveling 61: Onderzoek verder de mogelijkheden voor het uitwerken van tweetalige klassen (Nederlands/Vlaamse Gebarentaal en Frans/Frans-Belgische Gebarentaal).

Aanbeveling 62: Ken een specifiek budget toe aan instellingen voor hoger onderwijs om studenten met een handicap op te vangen.

Aanbeveling 63: Stel een groeiplan op om de toegankelijkheid van de schoolinfrastructuur te verbeteren.

Antwoord op punt 23: Gezondheid

92. De toegang tot hoogwaardige gezondheidszorg is geen evidentie voor personen met een handicap omdat **voorzieningen** (ziekenhuis, medisch en paramedisch) **en medische apparatuur ontoegankelijk** zijn en er **geen redelijke aanpassingen** zijn.
93. Bij gebrek aan toegankelijke informatie en aangepaste hulpmiddelen kunnen sommige personen met een handicap niet **vrij en geïnformeerd hun toestemming geven**. Unia ontvangt bijvoorbeeld geregeld meldingen van dove patiënten over het gebrek aan tolken Vlaamse Gebarentaal/Frans-Belgische Gebarentaal (en de weigering om de kosten voor een tolk terug te betalen) bij raadplegingen en ziekenhuisopnames.⁷⁹
94. Uit verschillende studies en uit de Unia-bevraging blijkt dat **de kosten voor zorg** zwaar wegen op het budget van personen met een handicap. 4 op de 10 mensen in Wallonië en Brussel zagen om financiële redenen al van minstens één behandeling af. Vrouwen zien vaker af van zorg dan mannen. Arbeidsongeschikten stellen zorg het vaakst uit om financiële redenen, maar ook omwille van de ontoegankelijkheid van de zorg in ruime zin.⁸⁰

95. Het personeel in de gezondheidszorg is vaak onvoldoende **opgeleid** om rekening te houden met de behoeften van personen met een handicap en met hun recht op redelijke aanpassingen. De Unieraadpleging maakt melding van heel wat gevallen van mistoestanden en geweld in de zorgsector. Deze situatie is des te ernstiger omdat er vaak een afhankelijkheidsrelatie bestaat tussen de medisch deskundige en de persoon met een handicap. Daarnaast zeggen veel personen met een handicap dat hun **keuzevrijheid** te weinig wordt gerespecteerd als het gaat om hun behandeling en verzorging.

Aanbeveling 64: Breid de toegankelijkheidsnormen uit tot alle medische en paramedische voorzieningen. Leg minimumnormen op voor de toegang tot medische apparatuur.

Aanbeveling 65: Kies proactief voor redelijke aanpassingen in ziekenhuizen. Organiseer en bied begeleiding aan voor naasten en/of professionals, ook in tijden van crisis.

Aanbeveling 66: Maak preventie- en voorlichtingscampagnes over gezondheid toegankelijk voor personen met een handicap.

Aanbeveling 67: Neem een module 'handicap' op in de basisopleiding en de bijscholing van zorgverleners om stigmatisering tegen te gaan, om hen te wijzen op het belang van opvang en om het VN-Verdrag en de rechten die het beschermt te bevorderen.

Antwoord op punt 24: Integratie en participatie

96. Alle gewesten (behalve de Duitstalige Gemeenschap)⁸¹ sluiten personen met een handicap uit van het systeem van individuele integratiehulp wanneer ze voor de leeftijd van 65 jaar geen erkenningsaanvraag bij het gewestelijke of gemeenschappelijke agentschap indienden. Deze **leeftijdsgrens** om toegang tot deze hulp te krijgen, is een vorm van directe discriminatie van een doelgroep die de kwetsbaarheidscriteria opstapelt (handicap, leeftijd en bestaansonzekerheid) en die hun inclusie en zelfstandig wonen bedreigen.

Aanbeveling 68: Schrap het leeftijds criterium bij het toekennen van individuele integratiehulp om het recht van alle personen met een handicap op inclusie en zelfstandig leven te garanderen, ongeacht hun leeftijd.

Antwoord op punt 25: Werk en werkgelegenheid

97. Volgens de laatste cijfers van Statbel⁸² bedraagt de **werkzaamheidsgraad** van personen met een handicap in België 26% (tegenover 65% van de totale bevolking tussen 15 en 64 jaar). Hun werkloosheidsgraad bedraagt 8% (tegenover 5% van de totale bevolking). De grote meerderheid van hen (72%) is niet actief: ze hebben geen werk, zoeken geen werk en/of zijn niet beschikbaar voor werk (tegenover 31% van de totale bevolking). Personen met een handicap werken ook vaker deeltijds (39%, tegenover 25% van de totale bevolking).
98. **Beroepsopleidingen** zijn nog te weinig toegankelijk voor personen met een handicap. Zij worden vaak naar specifieke opleidingen doorverwezen (als die er al zijn). Dit geldt vooral voor Franstalige dove werkzoekenden die tijdens hun opleiding slechts zelden kunnen terugvallen op een gebarentolk.

99. Personen met een handicap worden nog steeds sterk **gediscrimineerd op de arbeidsmarkt**. Zo bleek uit praktijktests in Gent dat dove sollicitanten 42% minder kans hebben op een positief antwoord.⁸³
100. Er gaan te weinig middelen naar het **zoeken en behouden van werk in het gewone arbeidscircuit**. Overheidssteun gaat vooral naar tewerkstelling in maatwerkbedrijven. In Vlaanderen en Brussel⁸⁴ gaan er drie keer meer budgetten naar maatwerkbedrijven dan naar inclusieve werkgelegenheid. In Wallonië gaat 67% van het budget voor tewerkstelling en opleiding van personen met een handicap naar maatwerkbedrijven.⁸⁵
101. Unia ontvangt regelmatig meldingen van personen met een handicap die werken in **maatwerkbedrijven**. Zij hebben klachten over redelijke aanpassingen die worden geweigerd, over een verschil in behandeling van personeelsleden met en zonder een handicap en over talrijke problemen met welzijn op het werk. Tussen 2018 en 2019 werden drie Brusselse maatwerkbedrijven veroordeeld wegens discriminatie op grond van handicap, weigering van redelijke aanpassingen of pesterijen. Vrouwelijke werknemers met een handicap zijn vaak het slachtoffer van seksuele intimidatie. In 2020 werd op vraag van Unia een werkgroep opgericht waarin AVIQ, Phare, de werkgeversfederaties van maatwerkbedrijven en de vakbonden zetelen om na te denken over preventieve tools.
102. Overheidsdiensten slagen er nog altijd niet in om hun eigen - nochtans lage (tussen 2 en 5%) - **quota of streefdoelen** te halen. Vaak komen ze ook hun verplichting niet na om redelijke aanpassingen door te voeren om langdurig zieke medewerkers te re-integreren.
103. Het beleid om **langdurig zieken te re-integreren** trad in 2017 in werking. Uit een evaluatie van deze regeling blijkt dat 73% van de werknemers definitief arbeidsongeschikt werd verklaard⁸⁶ en werd ontslagen. Het aantal personen in invaliditeit (36,8% voor aanhoudende psychische problemen) neemt elk jaar toe (2015: 370.408 personen - 2020: 459.561) en toch werd er de afgelopen jaren geen beleid gevoerd rond welzijn op het werk en rond redelijke aanpassingen.
104. Het aantal **burn-outs** ligt driemaal hoger bij werknemers met een handicap (36,4%) dan zonder een handicap (11,3%).⁸⁷ Om een burn-out te vermijden, kiezen heel wat personen met een handicap voor deeltijds werk. Zonder compensatieregeling betekent dit een netto inkomensverlies, waardoor het risico op armoede toeneemt.⁸⁸

Aanbeveling 69: Stel een ambitieus, helder en begroot actieplan op om de tewerkstelling van personen met een handicap in het gewone arbeidscircuit te ondersteunen. Ondersteun en breid het aantal initiatieven voor begeleid werk (supported employment) in de publieke en private sector uit.

Aanbeveling 70: Organiseer een interministeriële conferentie over welzijn op het werk, om werkplekken meer inclusief te maken en om te voorkomen dat ze aanleiding geven tot andere vormen van handicap, zoals geestelijke gezondheidsproblemen.

Aanbeveling 71: Zie toe op de naleving van de rechten van werknemers met een handicap in maatwerkbedrijven. Bijzondere aandacht moet hierbij gaan naar het recht op redelijke aanpassingen en de kwetsbare situatie van vrouwelijke werknemers met een handicap (bescherming tegen pesterijen). Voer een beleid dat mensen heroriënteert naar gewone arbeidscircuits en ga voor inclusieve werkplekken.

Antwoord op punt 26: Behoorlijke levensstandaard en sociale bescherming

105. 40% van de mensen met een invaliditeitsuitkering in België leeft **onder de armoedegrens**. De uitkeringen liggen 75% onder de armoedegrens. 24,7% van de mensen die zeggen beperkt te zijn door een handicap, loopt het risico op armoede (tegen 12,8% van de personen zonder een handicap). Het federale handicapplan wil de inkomensvervangende tegemoetkoming optrekken tot de armoedegrens. De inkomensvervangende tegemoetkoming zal tegen 2024 met 10,75% stijgen (waarvan een kwart in 2021).
106. Uit de Unia-bevraging blijkt dat zelfstandig leven **duur** is. Heel vaak is het hebben van een sociaal en cultureel leven een luxe en zich verplaatsen is een hindernissenparcours (ontoegankelijk openbaar vervoer en wegen). Ook naar de gewone school gaan brengt voor gezinnen extra kosten met zich mee om het gebrek aan ondersteuning te compenseren.
107. De Federale Overheidsdienst die verantwoordelijk is voor de beoordeling van handicaps en de toekenning van uitkeringen aan personen met een handicap, functioneert al jaren slecht. Ondanks recente verbeteringen en een herstelplan, waren er in september 2021 nog steeds 15.000 dossiers die al meer dan 6 maanden **wachten op behandeling** (en 5000 daarvan al langer dan een jaar).
108. De wet legde een **strengere verblijfsduurvoorwaarde** op (10 jaar, waarvan minimaal 5 ononderbroken) voor de toekenning van een inkomensvervangende tegemoetkoming (IVT)⁸⁹ aan personen met een handicap.⁹⁰ Het Grondwettelijk Hof verklaarde deze verblijfsvoorwaarde in 2020 ongrondwettelijk⁹¹ en dus wordt ze geacht nooit te hebben bestaan sinds het arrest in het Belgisch Staatsblad werd gepubliceerd. Afgezien van bepaalde specifieke categorieën vreemdelingen, hebben echter alleen vreemdelingen die in het bevolkingsregister zijn ingeschreven (d.w.z. zij die zich na een verblijf van minstens 5 jaar en met een onbeperkte verblijfsvergunning in België mogen vestigen), recht op een IVT. Het Grondwettelijk Hof heeft dit verschil in behandeling in het verleden al meermaals toegestaan.⁹² Het oordeelde dat vreemdelingen ingeschreven in het vreemdelingenregister een zwakkere band met België hebben en zich kunnen beroepen op een andere regeling, namelijk die van de maatschappelijke integratie. Sommige mensen, die in het vreemdelingenregister zijn ingeschreven, hebben echter al minstens vijf jaar een verblijfsvergunning voor onbepaalde tijd. Het hebben van een verblijfsvergunning voor onbepaalde tijd moet het doorslaggevende criterium zijn en niet het register waarin de vreemdeling is ingeschreven. De periode van vijf jaar kan ook aan een evenredigheidsbeoordeling worden onderworpen.^{93 94}

Aanbeveling 72: Druk de inclusiekosten door middel van acties op alle fronten (inkomen, huisvesting, werkgelegenheid, gezondheid, vrije tijd) en op alle bevoegdheidsniveaus. Voer hiervoor het federaal handicapplan concreet uit en organiseer een interministeriële conferentie over handicap.

Aanbeveling 73: Maak de inkomensvervangende tegemoetkoming toegankelijk voor alle vreemdelingen die hier voor onbepaalde tijd mogen verblijven, ongeacht het register waarin ze zijn ingeschreven, met dezelfde voorwaarde van voorafgaand verblijf voor alle vreemdelingen.

Antwoord op punt 27: Participatie in het politieke en openbare leven

109. Een bevraging en een studie van Unia over **het stemrecht** van personen met een verstandelijke of psychische handicap⁹⁵ wijzen op de struikelblokken die de burgerparticipatie van personen met een handicap in de weg staan. Verkiezingscampagnes en -informatie zijn niet altijd toegankelijk. Er is ook een schromelijk tekort aan tools om deze personen op het stemproces voor te bereiden. Bepaalde stembureaus zijn niet toegankelijk (geen parkeergelegenheid, moeilijk te begrijpen aanduidingen enz.), stemcomputers en stemhokjes zijn niet aangepast (te weinig licht en onvoldoende ruimte voor een rolstoel).⁹⁶ Sommige kiezers moeten noodgedwongen een beroep doen op hulp, terwijl ze mits de nodige aanpassingen alleen zouden kunnen stemmen. Hun recht op geheime stemming wordt zo geschonden.

110. De rechter die personen onder bescherming plaatst, heeft de bevoegdheid om hen **kiesonbekwaam** te verklaren.

Aanbeveling 74: Bied alternatieve manieren om te stemmen aan (per post, in rondtrekkende bussen enz.).

Aanbeveling 75: Ontneem vrederechters de mogelijkheid om personen kiesonbekwaam te verklaren, wat hen verhindert om hun stemrecht uit te oefenen.

Aanbeveling 76: Ontwikkel stemvoorbereidingstools (simulatie, educatieve kits enz.).

Antwoord op punt 28: Deelname aan het culturele leven, recreatie, vrijetijdsbesteding en sport

111. Naast toegankelijkheidsproblemen is er een **schrijnend gebrek aan ondersteuning en begeleiding** bij recreatieve en culturele activiteiten. Dit gebrek ligt aan de basis van vele gevallen van discriminatie waarover Unia meldingen ontvangt.

Aanbeveling 77: Maak de nodige budgetten vrij om meer inclusieondersteunende diensten en persoonlijke bijstand aan te bieden, vooral om culturele en vrijetijdsactiviteiten toegankelijker te maken.

C. Specifieke verplichtingen (artikel 31 tot 33)

Antwoord op punt 29: Statistieken en het verzamelen van gegevens

112. De beschikbare data zijn **beperkt** (onder meer geen data over type handicap) en moeilijk vergelijkbaar (verschillende definities van handicap). De beschikbare data zijn verspreid over de verschillende beleidsdomeinen. Dat maakt het moeilijk om evoluties te identificeren en verbanden te leggen.

Aanbeveling 78: Voorzie een centrale registratie van zowel federale als regionale data voor evidence-based policy. Een gezamenlijke “taal” is nodig voor de data van de 3 overheden.

Aanbeveling 79: Gebruik de Washington-vragenlijst om de verdeling van de verschillende soorten handicaps bij de bevolking in kaart te brengen, los van data over uitkeringen.

Antwoord op punt 31: Nationale tenuitvoerlegging en toezicht

113. Unia is sinds 2011 de onafhankelijke Belgische instantie volgens artikel 33.2. De organisatie is interfederaal, wat betekent dat ze bevoegd is voor alle gewesten en gemeenschappen en voor de federale staat. Ze is tevens het Equality Body van België. Unia-medewerkers staan vaak onder druk door de **systematische toename** van het aantal meldingen, vooral van personen met een handicap (+ 176% meldingen, + 62% geopende dossiers van 2011 tot 2020). Unia heeft daarom extra budgetten aangevraagd en gekregen.
114. Unia ligt geregeld onder vuur van opiniemakers en ook politici van bepaalde Vlaamse politieke partijen. Zozeer zelfs dat in het Vlaams regeerakkoord van 2019 is opgenomen dat Vlaanderen zich in maart 2023 uit Unia terugtrekt. Dit heeft de Vlaamse regering op 14 juli 2021 bevestigd. Unia zal hierdoor de financiering van de Vlaamse overheid verliezen en zal niet meer kunnen optreden in Vlaamse aangelegenheden (onderwijs, huisvesting, tewerkstelling in regionale besturen, regionaal openbaar vervoer, persoonlijke bijstand, instellingen, zorg enz.). De Vlaamse regering zal haar eigen instantie oprichten die ook zal instaan voor de opvolging volgens art. 33.2 (voor wat de Vlaamse bevoegdheden betreft). Volgens het ontwerp dat momenteel op tafel ligt, zal deze Vlaamse instantie vooral een promotioneel orgaan zijn en **geen rechtszaken kunnen aanspannen**. Het ontwerp spreekt van “quasi-jurisdictionele bevoegdheid” maar de oordelen die het orgaan zal kunnen vellen, zullen niet-bindend zijn. Dit is een stap terug voor de rechten van personen met een handicap: ze zullen nog meer aarzelen om naar de rechter te stappen⁹⁷, omdat ze minder of geen juridische begeleiding krijgen. Daarnaast vreest Unia door het verminderde risico op vervolging dat de rechten van personen met een handicap minder gerespecteerd zullen worden. Het '**standstill-principe**' wordt niet langer in acht genomen.⁹⁸
115. De federale regering heeft zelf ook een **extra instantie** opgericht: het Federaal Mensenrechteninstituut of voluit het Federaal Instituut voor de bescherming en de bevordering van de Rechten van de Mens (FIRM). Het kan zich enkel over restmateries buigen waarover andere mensenrechteninstellingen zoals Unia niet gaan, en is enkel bevoegd voor federale aangelegenheden.

Aanbeveling 80: Zorg voor coherentie, voor een duidelijk en gecoördineerde visie van de overheden op de verschillende mensenrechteninstellingen en voor dezelfde hoge mate van bescherming voor de burgers die er een beroep op doen. Neem ook alle belemmeringen weg om er toegang toe te hebben.

jongeren (Services résidentiels pour jeunes of SRJ) volgens de lijst met erkende instellingen op 17/05/2020, beschikbaar op: <https://www.avig.be/handicap/pdf/integration/listing/Catalogue%20SRJ.pdf>

¹⁶ Lijst van 21/03/2019 van instellingen die zonder de tussenkomst van AViQ personen met een handicap mogen opvangen, beschikbaar op [liste-safae.pdf \(afresh.com\)](#).

¹⁷ UNIA, *Bevraging van personen met een handicap over de naleving van hun rechten*, 2020, p. 73

¹⁸ UNIA, *Bevraging van personen met een handicap over de naleving van hun rechten*, 2020, p. 35

¹⁹ CONSEIL SUPERIEUR DE L'AUDIOVISUEL, *Baromètre Diversité et Egalité 2017*, p. 19, online beschikbaar op: <https://www.csa.be/wp-content/uploads/documents-csa/Barom%C3%A8tre%20Diversit%C3%A9%20et%20C3%89galit%C3%A9%202017-synth%C3%A8se%20de%20l%27%C3%A9tude.pdf>

²⁰ DE SWERT Knut (UvA), KUYPERS Ine (UA), WALGRAVE Stefaan (UA), *Monitor Diversiteit 2019 : Een kwantitatieve studie naar de zichtbaarheid van diversiteit op het scherm in Vlaanderen*, online beschikbaar op: <https://www.vrt.be/content/dam/vrtbe/over-de-vrt/opdrachten/omroepthema%27s/Monitor%20Diversiteit%202019.pdf>

²¹ Unia, *Bevraging van personen met een handicap over de naleving van hun rechten*, 2020, p. 23

²² UNIA, *De toegankelijkheid voor personen met een handicap van de openbare voorzieningen in de 19 gemeenten van het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest*, juli 2015, online beschikbaar op: <https://www.unia.be/nl/wetgeving-aanbevelingen/aanbevelingen-van-unia/de-toegankelijkheid-voor-personen-met-een-handicap-van-de-openbare-voorzieningen-in-de-19-gemeenten-van-het-brusselse-hoofdstedelijke-gewest>

²³ UNIA, *L'accessibilité des communes wallonnes aux personnes en situation de handicap*, september 2018, online beschikbaar op: <https://www.unia.be/fr/legislation-et-recommandations/recommandations-dunia/laccessibilite-des-communes-wallonnes-aux-personnes-handicapees>

²⁴ Unia, *De toegankelijkheid van de Vlaamse gemeenten voor personen met een handicap*, oktober 2019, online beschikbaar op: <https://www.unia.be/nl/wetgeving-aanbevelingen/aanbevelingen-van-unia/toegankelijkheid-van-de-vlaamse-gemeenten-voor-personen-met-een-handicap-st>

²⁵ Voor meer informatie: UNIA, *De toegankelijkheid van de infrastructuur en het materieel van de NMBS voor personen met een handicap*, februari 2021, online beschikbaar op: [https://www.unia.be/files/Documenten/Aanbevelingen-advies/unia_-_aanbevelingen_PDF_toegankelijkheid_nmbs_\(2021\).pdf](https://www.unia.be/files/Documenten/Aanbevelingen-advies/unia_-_aanbevelingen_PDF_toegankelijkheid_nmbs_(2021).pdf)

²⁶ Voor meer informatie: UNIA, *De toegankelijkheid van de infrastructuur en de voertuigen van de MIVB voor personen met een handicap*, februari 2018, online beschikbaar op: https://www.unia.be/files/Documenten/Aanbevelingen-Advies/Aanbeveling_MIVB_toegankelijkheid_2018.pdf

²⁷ COLLECTIF ACCESSIBILITÉ WALLONIE-BRUXELLES (CAWaB), *"Nouvelle" ligne de tram 8. A-t-on oublié l'accessibilité ?* Online beschikbaar op: <https://cawab.be/Nouvelle-ligne-de-tram-8-A-t-on-oublie-l-accessibilite.html>

²⁸ Voor meer informatie: UNIA, *Aanbeveling voor het verbeteren van de toegankelijkheid van het vervoersaanbod van De Lijn*, april 2017, online beschikbaar op: <https://www.unia.be/nl/wetgeving-aanbevelingen/aanbevelingen-van-unia/aanbeveling-voor-het-verbeteren-van-de-toegankelijkheid-van-het-vervoersaan>

²⁹ Vlaanderen stelde hierover een vraag aan het Comité maar kreeg daarop nog geen antwoord.

³⁰ INTER, *Evaluatieonderzoek Vlaamse Toegankelijkheidsverordening*, 2020, online beschikbaar op: https://inter.vlaanderen/sites/default/files/Evaluatieonderzoek_Vlaamse_Toegankelijkheidsverordening_Eindrapport.pdf

³¹ Artikel 60 van de wet van 12 januari 2007 betreffende de opvang van asielzoekers en bepaalde andere categorieën van vreemdelingen bepaalt dat Fedasil, de instantie die instaat voor de opvang, "belast is met de toekenning van de materiële hulp aan minderjarigen die illegaal met hun ouders op het grondgebied verblijven en van wie de staat van behoeftigheid door een openbaar centrum voor maatschappelijk welzijn is vastgesteld, wanneer de ouders niet in staat zijn om hun onderhoudsplicht na te komen. Deze materiële hulp wordt toegekend binnen de collectieve opvangstructuren die worden beheerd door het Agentschap of een partner waarmee het Agentschap een specifieke conventie heeft afgesloten voor de opvang van de in het eerste lid bedoelde minderjarigen. De Koning bepaalt de

nadere regels van de toekenning van deze materiële hulp." »

³² GRONDWETTELIJK HOF, nr. 58/2021, 22 april 2021 De zaak betrof een gezin met twee minderjarige kinderen en een volwassen kind met een ernstige handicap.

³³ Bijdrage van Myria

³⁴ Over de impact van de Covid-crisis op mensen met een handicap in België, zie Unia's rapport naar aanleiding van een bevraging van personen met een handicap en hun naasten: "COVID en mensenrechten: impact op personen met een handicap en hun naasten", juli 2020, beschikbaar op <https://www.unia.be/nl/publicaties-statistieken/publicaties/impact-van-de-coronacrisis-op-personen-met-een-handicap-2020>

³⁵ UNIA, COVID-19: een test voor de mensenrechten - tweede rapport, 2021, p. 51, online beschikbaar op https://www.unia.be/files/Documenten/Publicaties_docs/Covid-Verslag-DEF_NL_marco.pdf

³⁶ Wet van 17 maart 2013 tot hervorming van de regelingen inzake onbekwaamheid en tot instelling van een nieuwe beschermingsstatus die strookt met de menselijke waardigheid, BS van 14 juni 2013, nr. 2013009163, p. 38132

³⁷ HOGE RAAD VOOR JUSTITIE, *Audit: Het toezicht op de bewindvoeringen door de vrederechten*, 2019, beschikbaar op www.hrj.be

³⁸ HOGE RAAD VOOR JUSTITIE, *Audit: Het toezicht op de bewindvoeringen door de vrederechten*, 2019, p. 70

³⁹ Unia, *Bevraging van personen met een handicap over de naleving van hun rechten*, 2020, p. 75

⁴⁰ Rapport over de deelname van personen met een handicap aan verkiezingen, online beschikbaar op https://www.unia.be/files/Documenten/Publicaties_docs/Rapport_handicap_en_stemrecht_2020.pdf, p. 75

⁴¹ Unia, *Bevraging van personen met een handicap over de naleving van hun rechten*, 2020, p. 74

⁴² Unia, *Bevraging van personen met een handicap over de naleving van hun rechten*, 2020, p. 74

⁴³ Zie onder meer: Oukili vs. België (43663/09), arrest van 9 januari 2014 Plaisier vs. België (28785/11), arrest van 9 januari 2014 Van Meroye vs. België (330/09), arrest van 9 januari 2014 Saadouni vs. België (50658/09), arrest van 9 januari 2014 Moreels vs. België (43717/09), arrest van 9 januari 2014 Gelaude vs. België (43733/09), arrest van 9 januari 2014 Lankester vs. België (22283/10), arrest van 9 januari 2014 Caryn vs. België (43687/09), arrest van 9 januari 2014 Smits e.a vs. België (49484/11, 4710/12, 15969/12, 49863/12 en 70761/12), arrest van 3 februari 2015 en Vander Velde en Soussi vs. België en Nederland (49861/12 en 49870/12), arrest van 3 februari 2015. Vooral het pilootarrest van 6 september 2016 (EHRM, 6 september 2016, W.D. vs. België) trekt onze aandacht. Het Hof wijst op de structurele disfunctie die eigen is aan het Belgische systeem en die de oorzaak vormt van de schending van artikel 3 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens: het tekort aan aangepaste plaatsen in het externe circuit en het gebrek aan gekwalificeerd personeel in de psychiatrische afdelingen van gevangenissen laten niet toe dat het mechanisme voor de bescherming van de maatschappij behoorlijk werkt. In toepassing van artikel 46 van het Verdrag, geeft het Hof de Belgische overheden twee jaar de tijd om een menswaardig interneringssysteem voor delinquenten op te zetten.

⁴⁴ Vraag van mevrouw Karin Jiroflée aan de minister van Sociale Zaken en Volksgezondheid over "de gebrekkige uitstroom van geïnterneerden uit de FPC's naar andere instellingen" (nr. P3023), beschikbaar op <http://www.lachambre.be/doc/PCRI/pdf/54/ip239.pdf#search=%22P3023%22>, p. 21 CPT, 'Rapport au Gouvernement de la Belgique relatif à la visite effectuée en Belgique par le Comité européen pour la prévention de la torture et des peines ou traitements inhumains ou dégradants (CPT) du 27 mars au 6 avril 2017', 2017, <https://rm.coe.int/16807913b1>, p. 49

⁴⁵ Beschikbaar op [https://hudoc.exec.coe.int/eng#%7B%22EXECIdentifier%22:%5B%22DH-DD\(2021\)679F%22%5D%7D](https://hudoc.exec.coe.int/eng#%7B%22EXECIdentifier%22:%5B%22DH-DD(2021)679F%22%5D%7D)

⁴⁶ CONSEIL DES FEMMES FRANCOPHONES DE BELGIQUE, *Handicap, violences et sexualité au prisme du genre – étude exploratoire*, 2018, p. 5 Online beschikbaar op: <https://www.cffb.be/wp-content/uploads/2018/10/Handicap-violences-et-sexualit%C3%A9-au-prisme-du-genre-2018-avec-license.pdf>

⁴⁷ Unia, *Bevraging van personen met een handicap over de naleving van hun rechten*, 2020, p. 53

⁴⁸ [L'accessibilité pour les femmes en situation de handicap victimes de violence - gratis webinar gratuit - Garantie ASBL en ASPH, Femme en situation de handicap une double discrimination violente](#), 3 december 2020, [ETUDE : Femmes en situation de handicap - asph](#)

⁴⁹ <https://www.departementwvg.be/goedgekeurde-projecten>

⁵⁰ <https://www.vaph.be/sites/default/files/documents/13326/meerjarenanalyse-vaph-planning-2020-2024.pdf>

⁵¹ Activiteitenverslag van de dienst Phare, 2019,

⁵² In het Waals Gewest genoten in juni 2020 slechts 397 mensen van een BAP (tegen 389 in 2019). U kunt de cijfers raadplegen i.v.m. het antwoord op de parlementaire vraag van 2 juli 2020 van Laurent Heyvaert aan de verantwoordelijke minister, beschikbaar op [parlement-wallonie.be](https://www.wallonie.be/parlement/waals/parlementaire-vragen/antwoorden)) en het AVIQ-activiteitenverslag van 2019 op https://www.aviq.be/fichiers/rapport_annuel_AVIQ_2019.pdf, p. 50. Veel mensen wachten op een BAP. Gelet op de beperkte budgetten is het BAP momenteel enkel beschikbaar voor personen die voldoen aan voorrangscriterium 1 (lijden aan een ziekte die voorkomt op een lijst van prioritair ziekten). Tweede prioriteit wordt gegeven aan personen met een handicap die niet terecht kunnen in een instelling en minstens 45 punten scoren op autonomieschalen (bedoeld zoals in artikel 802 van het reglementaire deel van het Waals wetboek van sociale actie en gezondheid en die niet of niet langer kunnen rekenen op de duurzame ondersteuning van hun familie. In juni 2020 wachten 115 personen, die niet aan voorrangscriterium 1 voldoen, op een BAP. 277 personen die een BAP aanvragen, kregen intussen een principiële beslissing, maar voldoen niet aan de voorwaarden om ervoor in aanmerking te komen. De wachtlijsten zijn geen indicatie voor de werkelijke vraag, aangezien heel wat personen zich laten afschrikken door de prioriteitscriteria en door het gebrek aan middelen en dus geen BAP aanvragen. In het Brussels Hoofdstedelijk Gewest genieten momenteel 42 personen van een persoonlijk assistentiebudget (BAP) en wachten 90 mensen op de toekenning ervan.

⁵³ NORD ECLAIR, *Leuze-en-Hainaut: Un home pour 80 adultes handicapés fait débat*, beschikbaar op <https://www.nordeclair.be/521699/article/2020-02-19/leuze-en-hainaut-un-home-pour-80-handicapes-adultes-faitdebat> en ENTRE SAMBRE ET MEUSE, *L'AVENIR: Un centre d'accueil pour handicapés à Froidchappelle : 80 lits et 60 emplois*, 10 juni 2020

⁵⁴ UNIA, *Bevraging van personen met een handicap over de naleving van hun rechten*, 2020, p. 40

⁵⁵ UNIA, *Bevraging van personen met een handicap over de naleving van hun rechten*, 2020, p. 28

⁵⁶ Om te voldoen aan Richtlijn (EU) 2016/2102 van het Europees Parlement en de Raad van 26 oktober 2016 inzake de toegankelijkheid van de websites en mobiele applicaties van overheidsinstanties, moeten websites van overheidsdiensten (administraties, provincies, gemeenten) vanaf 23 september 2020 voor personen met een handicap toegankelijk zijn. Deze toegankelijkheidsverplichting werd met ingang van 22 juni 2021 uitgebreid tot mobiele applicaties.

⁵⁷ [Communique-de-presse-CAWaB-Eqla_Accessibilite-numerique_septembre-20211.pdf](#)

⁵⁸ <https://bx1.be/categories/news/sites-web-du-secteur-public-pas-suffisamment-accessibles-aux-personnes-handicapees/>

⁵⁹ <https://www.sudinfo.be/id401443/article/2021-06-23/peine-5-des-applications-accessibles-aux-malvoyants-malgre-une-directive?fbclid=IwAR1QKvFLVWhOuK5cXjHoY80njhwjGtNsMDcSQmsEL9RimVYbsZf1x8xEeU>

⁶⁰ Website om de belastingaangifte online in te vullen.

⁶¹ Website van het staatsblad dat de wetten en andere regelgevende teksten van de Belgische Staat publiceert.

⁶² Unia, *Bevraging van personen met een handicap over de naleving van hun rechten*, 2020, p. 28

⁶³ Wet van 12 mei 2014 betreffende de erkenning van de mantelzorger die een persoon met een grote zorgbehoefte bijstaat, in werking getreden op 1 september 2020

⁶⁴ Zie het Mémorandum de l'Asbl aidants proches Wallonie et Bruxelles, beschikbaar op <https://wallonie.aidants-proches.be/wp-content/uploads/2019/04/04-01-19-memorandum-final-1.pdf>

⁶⁵ Zie in dit verband het memorandum van 2019, ingediend door de Asbl aidants proches Wallonie et Bruxelles, beschikbaar op <https://wallonie.aidants-proches.be/wp-content/uploads/2019/04/04-01-19-memorandum-final-1.pdf>

⁶⁶ SCIENSANO, *Gezondheidsenquête 2018: Informele zorgverlening*, september 2019, beschikbaar op: <https://www.sciensano.be/nl/biblio/gezondheidsenquête-2018-informele-zorgverlening>

⁶⁷ MYRIA, *Migratie in cijfers en in rechten 2017*, Hoofdstuk 5: Recht op een gezinsleven. 3. Analyse: Recht op een gezinsleven voor personen met een handicap? p. 129- 133, https://www.myria.be/files/Hoofdstuk_5.pdf

⁶⁸ Zie onder meer: Raad van State, 12 februari 2019, nr. 243.676

⁶⁹ Bijdrage van Myria

⁷⁰ FRANSE GEMEENSCHAP, *Les indicateurs de l'enseignement 2020*, 15e uitgave, november 2020, online beschikbaar

op: <http://www.enseignement.be/index.php?page=28344&navi=4706>

⁷¹ OSTBELGIEN, SCHÜLERZAHLEN 2020-2021, [SCHÜLERZAHLEN 2016 - 2017 \(ostbelgienbildung.be\)](http://www.schuelerzahlen.be), zie dia 9, regel 'Förderschule' (school voor gespecialiseerd onderwijs).

⁷² Decreet betreffende het opnemen, de begeleiding en het behoud in het gewone basis- en secundair onderwijs van leerlingen met specifieke behoeften, 7 december 2017, artikel 4. De genoemde bepalingen zijn opgenomen in het nieuwe [Onderwijswetboek van 3 mei 2019](#), artikel 1.7.8.1 11, §1 lid 1 en § 4, lid 4

⁷³ MDAC, Mental Disability Advocacy Center (MDAC) vs. België, 16 oktober 2017, klacht nr. 109/2014

⁷⁴ MDAC, Internationale Federatie voor Mensenrechten (FIDH) en Inclusion Europe vs. België, 9 september 2020, klacht nr. 141/2017

⁷⁵ BELGISCHE REGERING, *Brief over de gegrondheid van klacht nr. 141 / 2017 aan het Europees Comité voor Sociale Rechten*, Internationale Federatie voor Mensenrechten (FIDH) en Inclusion Europe vs. België, § 4.3.2 en 4.2.7

⁷⁶ <https://publicaties.vlaanderen.be/view-file/39319>

⁷⁷ <https://docs.vlaamsparlement.be/pfile?id=1378754>

⁷⁸ C.E.S.I. (Commission de l'enseignement supérieur inclusif), *Mémorandum de la Commission de l'enseignement supérieur inclusif*, juni 2019

⁷⁹ UNIA, *Studierapport met aanbevelingen: betere toegankelijkheid ziekenhuizen voor dove en slechthorende personen*, juni 2019

⁸⁰ ASPH, *Les barrières face à l'accès aux soins de santé : plus nombreuses qu'on ne le pense pour les personnes en situation de handicap*, 2019, online beschikbaar op: <https://www.asph.be/wp-content/uploads/2021/02/Analyse-ASPH-27-2019-les-barrieres-face-%C3%A0-lacc%C3%A8s-aux-soins-de-sant%C3%A9.pdf>

⁸¹ Het gaat om noodzakelijke materiële, menselijke of dierlijke hulp voor de inclusie van personen met een handicap. Specifiek gaat het om aanpassingen aan de woning, technische hulpmiddelen en individuele diensten (menselijke hulp).

⁸² STATBEL, *Personen met een handicap of langdurig gezondheidsprobleem hebben minder autonomie in job*, december 2020, online beschikbaar op: <https://statbel.fgov.be/nl/nieuws/personen-met-een-handicap-langdurig-gezondheidsprobleem-hebben-minder-autonomie-job>

⁸³ UNIA, *Gent test voor het eerst arbeidsdiscriminatie en wil daarmee doorgaan*, juli 2021, artikel online beschikbaar op: <https://www.unia.be/nl/artikels/gent-test-voor-het-eerst-arbeidsdiscriminatie-en-wil-daarmee-doorgaan>

⁸⁴ PHARE, Rapport annuel 2019, online beschikbaar op: <https://phare.irisnet.be/app/download/8050018362/RA+PHARE+2019+-+D%C3%A9finitif.pdf?t=1625647371>

⁸⁵ AVIQ, Rapport annuel 2019, online beschikbaar op: https://www.aviq.be/fichiers/rapport_annuel_AVIQ_2019.pdf

⁸⁶ <https://www.unia.be/nl/artikels/gezocht-redelijke-aanpassingen-aan-het-re-integratietraject>

⁸⁷ STICHTING INNOVATIE & ARBEID, *Arbeidshandicap en werkbaar werk bij werknemers - Analyse op de Vlaamse werkbaarheidsmonitor werknemers 2007-2019*, maart 2021, online beschikbaar op: https://serv.be/sites/default/files/documenten/STIA_20210224_Arbeidshandicap_WKN_RAP.pdf p. 24

⁸⁸ FOD SOCIALE ZEKERHEID, *Armoede en handicap in België*, 2019, online beschikbaar op: <https://socialsecurity.belgium.be/sites/default/files/content/docs/nl/publicaties/boek-armoede-en-handicap-in-belgie-2019-nl.pdf>

⁸⁹ De inkomensvervangende tegemoetkoming (IT) wordt toegekend aan personen met een handicap die door hun lichamelijke of geestelijke situatie maximaal een derde kunnen verdienen van wat een persoon zonder een handicap op de arbeidsmarkt kan verdienen.

⁹⁰ Art. 23 van de wet van 26 maart 2018 betreffende de versterking van de economische groei en de sociale cohesie.

⁹¹ GRONDWETTELIJK HOF, nr. 41/2020, 12 maart 2020

⁹² GRONDWETTELIJK HOF, nr. 3/2012, 11 januari 2012 Grondwettelijk Hof, nr. 108/2012, 9 augustus 2012 GRONDWETTELIJK HOF, nr. 114/2012, 4 oktober 2012

⁹³ Bijdrage van Myria

⁹⁴ Bijdrage van Myria

⁹⁵ UNIA, *Rapport: Deelname van personen met een handicap aan verkiezingen*, 2020, online beschikbaar op:

https://www.unia.be/files/Documenten/Publicaties_docs/Rapport_handicap_en_stemrecht_2020.pdf

⁹⁶ Voor de gemeenteraadsverkiezingen van 2018 in het Waals Gewest: <http://electionslocales.wallonie.be/actualites/syntheseenquête-accessibilite-bureau-vote>;

Voor de gemeenteraadsverkiezingen van 2018 in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest: <http://pouvoirs-locaux.brussels/fichiers/rapport-accessibilite-des-elections-communales.pdf>

⁹⁷ PLATFORM RECHT VOOR IEDEREEN, Rapport pour l'Examen périodique universel de la Belgique, 2020, p. 2; online beschikbaar op: https://www.upr-info.org/sites/default/files/document/belgium/session_38_-_may_2021/pjpt_upr38_bel_f_main.pdf

⁹⁸ “Het standstill-effect” verbiedt de overheid wetgeving te maken die ingaat tegen gewaarborgde rechten, en dus het verworven beschermingsniveau te verlagen (in een arrest van de Raad van State tegen het Waals Gewest, afdeling administratieve geschillen, VIe kamer, arrest nr. 243.760 van 20 februari 2019).